

శ్రీరామచంద్రాయ నమః.

ఆత్మబోధము.

(శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్య పుణ్యచిహ్నమున

సంస్కృతగ్రంథమునకు ఆంధ్రీకరణము.)

చిత్తూరు పురపువాసవ్యులును న్యాయవాదులును ఆగు

మ॥ జె. కృష్ణరావు. బి. యె. బి. యల్. గారిచే

నాంధ్రీకరింపఁ బడినది.

శ్రీమదాంధ్రవిద్యావాచస్పతి, సాహిత్య సరస్వతి,

విద్యావినోద, కవిభూషణ, శలావధాని,

విద్యాక, దోమా. వేంకటస్వామి గుప్త గారిచే

లఘుటీకా వివరణంబులు వ్రాయఁబడినవి.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ జ్యోతిర్ బాలానిలయము

1934 విభాగము

మద్రాసు ప్రభుత్వ పంఖ్య

ఆనందముద్రణాలయమున ముద్రితము.

శ్రీ వాల్మీకి రచితమైన ఆంధ్ర బాహునిలయము,
విభాగము మోహన చంద్రులు
విభాగ సంఖ్య ౩-16

తొలి పలుకు.

ఈ యాత్మబోధము చూపునకుఁ జిన్నదిగా నగు పట్టి నను నిజమునుకు మహా గ్రంథము. శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పదాచార్యజగద్గురువుల వారిచే విరచితము. చిత్తూరు పురవాస్తవ్యులును న్యాయవాదులును, ఆస్తికరత్నములును, కవితారాసిక్యసంపన్నులును అయిన మ॥ జె. కృష్ణరావు బి. యె, బి. యల్. గారు ఈ యాత్మబోధ సంస్కృతకృతి శ్లోకములకు అనుసరణముగాఁ దెలుఁగుకందముల నందముగారచియించిరి. శ్రీవారాత్మబోధ నొందియే యీ యాత్మబోధ గ్రంథంబుండెల్లించిరని యీకందంబుల యందలి భావంపుంబొందికనుబట్టి చెప్పనయ్యెడిది. శ్రీవారుజ్ఞానవయోహృద్ధులు, శాంత్యాది సద్గుణ సంపన్నులు. వారి 'యాత్మబోధము' తొల్తను వృత్తములుగా వ్యాఖ్యానము వచ్చునట్లు వ్రాసిరి. వీరికిను 'మాతృపటము' 'శ్రీ వేంకటేశ్వరస్తవము' మొ॥ గ్రంథములను రచియించిరి. అట్టి వారొనర్చిన యీ పౌత్తముతప్పక లోకోపకారకముగా నుండఁగలదు.

బంగారమునకుఁ బరిమళం బబ్బినట్లుగా శ్రీవారాంధ్రీ కరించిన యీ గ్రంథరాజంబునకు (లోకవ్యాపనార్థముగా మిక్కిలి యవసరంబయిన) అర్థాదివివరణంబులను పండితోత్తములును, సుప్రసిద్ధశతావధానులును, శ్రీబ్రహ్మేశ్వరపు

రాణ శ్రీబ్రహ్మవై వర్తమహాపురాణాద్యనేక గ్రంథకర్తలును
అగు ఈయూరిక్రిష్టియన్ కా లేజీపండితులు-శ్రీకవిభూషణ శతా
వథాని విద్వాన్. దోమా. వేంకటస్వామి గుప్తగారు రచియిం
చుటయేర్పడినది. వివరణసందర్భములో-వేదాంతవిషయకముగా
సంతయవసరముగాఁ దోపక ప్రాయినను శ్రీగుప్తగారు అలం
కారాది నిరూపణంబుగూడ నక్కడక్కడఁ చేయుటంచేసి-
యీ పొత్తము సంస్కృతాంధ్రసారస్వతవిద్యార్థులకుఁగూడ
నుపయోగపడునట్లు గావించియున్నారు. అంతయ కాక యియ్య
లంకారాదినిరూపణంబునంచేసి, శ్రీమదాదిశంకరాచార్యుల
వారంతటి వైరాగ్య సంపన్నులయియుండినప్పటికిని భాషవిష
యంబునందు వారెంత జాగ్రత్తతో నుండినదియును శ్రీ జె.
కృష్ణరావుగారి పద్యాంధ్రీకరణం బెంతటి నైపుణ్యంబుతో
జేయఁబడినదియును దెల్పుఁబడుచున్నది.

శ్రీ జె. కృష్ణరావుగారి తెలింపు అనర్గళముగాను
మనోహరముగాను ఉన్నది. “ముక్కస్యముక్కార్థః” తెలిగింపు
గాక- కొందఱి తెలిగింపుంబలె “గార్డెటుకమ్” పద్ధతి
నవలంబింపక- తెలుఁగుతనంబును గోల్పోక భాషాదేవత కొక
నవీనాలంకారము కాఁగలదనుటకు సందియంబులేదు. తక్కు
సాహిత్యగ్రంథములను భాషాంతరీకరించుటలో వార వచ్చినను
సంతగా నపాయ ముండదు. కానివేదాంత గ్రంథంబులను వైద్య
గ్రంథంబులను భాషాంతరీకరించుచో భావంబు పెడత్రోవఁబట్టి
నచోతద్దానంబునకు దేహంబునకు నపాయంబు కల్లును గదా?

శ్రీ వారి^{జ్ఞ} తెలిగింపునం దా జాగ్రత్తయును బెక్కువగాఁ గైకొ
నఁబడినది.

మొదటను శ్రీగుప్తగారి కందిన శ్రీయాంధ్రీకరణ
ములో 20, 64, 65, 68, వ శ్లోకములయిన “ఆత్మచైతన్య”
“దృశ్యతేశూయతే” “సర్వగంసచ్చిదాత్మానం” “ద్విద్
శకాలాద్యనపేక్ష్య” అనువాని తెలిగింపులుండ లేదు. దానం
జేసి ఆ శ్లోకములకు శ్రీగుప్తగారే తెలుగు పద్యములు వ్రాసి
వివరణము తయారుచేసి యుండిరి. కాని యిటీవల సదరు శ్లోక
ముల పద్యములు గూడ శ్రీ జె. కృష్ణరావుగారి యెండకాలపు
సెలవులలో నాకు నొసంగిరి. కాన ఈ పద్యములనే సముచిత
స్థానముల యందు సవివరణముగా శ్రీగుప్తగారమర్చి తమ
పద్యములను సవివరణముగాఁ బాఠాంతరములుగాఁ జేర్చి
యున్నారు.

శ్రీమదాదిశంకరులవారు జగద్గురువులు, వా రొసంగిన
వేదాంతజ్ఞానంబు ఈరీతిగా శ్రీ జె. కృష్ణరావుగారి చేతను
శ్రీ దోమా - వేంకటస్వామిగుప్తగారి చేతను ఆంధ్రలోకంబు
నకుఁ బంచివెట్టఁబడుచున్నది. ఆంధ్రవిద్యార్థులు గూడ ఈ
గ్రంథరాజంబు నుపయోగించుకొని లాభంబు నొందుట కను
కూలముగా దొరతనమువారును విశ్వవిద్యాలయముల వారును
ఈపాత్రంబును కళాశాలాదులలోఁ బాఠ్య గ్రంథముగా నియ
మింతురు గాత మని కోరుచున్నాను.

పరమాత్ముఁడెల్లరకును శుభదుం డగునుగాక.

ఇట్లు సుజన విధేయుఁడు.

మద్రాసు. } విద్యా. తాటిమ్రాకులపల్లె. ఆర్కుగం పిల్లె,
జూలై - 34. } తెలుగు పండితుఁడు, ముత్యాలపేట హైస్కూలు.

విజ్ఞాపనము.

“శంకర శృంగర స్సౌఖ్యం” అనఁబరఁగిన శ్రీమ దాది శంకరాచార్యపరబ్రహ్మంబునకు నమస్కారంబు. చిత్తూరుపుర వాస్తవ్యులును అన్యాయ వాదులు గాని న్యాయవాదులును గీర్వాణాంధ్ర భాషాపేత్తలును కవితారసికులును అత్తానాత్మ వివేకులును అయిన శ్రీ జే. శృష్ణరావు బి. యె. బి. యల్. గారిచే శ్రీమదాదిశంకరులవారియొక్కయాత్మభోధ గ్రంథము మనోహరంబుగా తెలుఁగు పద్దెంబులుగా నాంధ్రీకరింపఁబడి నది. శ్రీమదాదిశంకరులవారి పౌత్తమును బాగుగా నాంధ్రీకరించుటకు నెంతటి యధికారం బుండవలయునో ప్రత్యేకముగా చెప్పవలె? ఈ తెలిఁగింపునుగూర్చి శ్రీవిద్వాన్ తా. ఆర్కంగంపిల్లె గారి పౌత్తమునందు వ్రాసిన పీఠికలో ప్రశంసించియున్నారు. దానిక్రిందనే నాసంతకము గూడనున్నట్లు భాంవిప నగును. నాకు సుమారొక సంవత్సరముక్రింద శ్రీవిద్వాన్ ఆర్కంగంపిల్లెగారి స్నేహము లభించినది. వారిటీవల శ్రీ జే. శృష్ణరావు గా రొనరించిన యీ యాత్మభోధ పద్యమయాంధ్రీకరణము వ్రాత ప్రతిని నాకుఁ గాన్పించి దాని కెవ్వరిచేత నేనియును వివరణము వ్రాయించినచో బాగుగానుండునని వచియించి, అది శ్రీరావుగారి యిచ్చేయనియుఁదెల్పిరి. ఎవ్వరెవ్వరో పేర్కొనఁబడిరి. కొందఱునాకును కొందఱువారికిని కొందఱి

రుగురికిని కొంచెమో గొప్పయో యనేక కారణంబులంజేసి నచ్చేలేదు.

తుట్టతుద కెట్టెట్టులో యీవివరణభారము రణభారముగా నాతలం జేరినది. ఇప్పట్టున నా రీతి పెత్తనమునకుఁ బోయి వెండ్లాడి నట్లయిన దేమో! అంతేకాక నాకు వయోవృద్ధత్వముగాని జ్ఞానవృద్ధత్వముగానిలేవు.

వివరణకార్యభార్యమును తలఁబెట్టినది బహుశః శ్రీ అర్కుగంపిల్లెగారే యననోవు. “ పరగుణపరమాణూఁ పర్వతీ కృత్య ” అనునది సుజనలక్షణముగదా? వారి కోర్కిని నేను ‘తథాస్తు’ అని “ చాపలాయప్రచోదితః ” గా ఒప్పికొన్నాను. ఏపాటినిర్వహించినానో “ ఆపరితోషాద్విషమం నసాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్ ” అను మహాశిష్యుక్తి ననుసరించి నిర్ణయింపఁ బాతకమహాశయులదే భారము. పొంకమిందు బహుశః కొఱవడి యుండనోవుననియును ఇతఃపరము వ్రాయు మద్దంధములో నిట్టి లోపంబులు రాకుండునట్లు పెద్దలు న న్నాశీర్వదింతురు గాతె అనిప్రార్థించుచున్నాను.

శ్రీ జే. కృష్ణరావు గారు ఆంధ్రీకరించిన ఆత్మబోధము. యొక ప్రాత వ్రాతప్రతి శ్రీ పిల్లెగారిచే నాకొసంగఁబడినది. ఆపద్యములకు నిందుఁబేర్కొనఁబడిన రీతిగా వివరణము వ్రాయునప్పుడు శ్రీ మదాచార్యుల వారియొక్క మూలగ్రంథములోని 20, 44, 65, 68 సంఖ్యల శ్లోకములును అందులకు

శ్రీరావుగారి తెలిగింపు పద్యములును ఆప్రతియందుండలేదు. అప్పుడు నేను సాహసించి యా శ్లోకములకుఁ దెలుఁగు పద్యములను వ్రాసి యా యాచోటులం జొప్పించియుంటిని. కాని యిటీవల ఆశ్లోకములకు శ్రీకృష్ణరావు గారు వ్రాసియుండిన తెలిగింపు పద్యములు లభింపఁగా శ్రీఆర్కుగంపిల్లెగారు వానిని చిత్తూరునుండి గైకొనివచ్చి నా కొసంగుటంచేసి ఆపద్యములకు వివరణము వ్రాసి వాని యథాస్థానములలో నమర్చి నాడను. నాపద్యములనుగూడ (ఉండనిండని) సవివరణముగాఁ జేర్చినాను.

జ్ఞానానుభవముగల శ్రీ రావుగారి పోత్తములో నాపద్యంబులను జొప్పించుట “కాచంమణిం కాంచనమేక సూత్రే” అన్నట్లుండఁ గలదని నా నమ్మిక. ఈ నాసాహసము తుమింప బడను గాత. *

ఈరీతిగా నేను శ్రీమదాచార్యులవారి పోత్తంబును బరికించు నవకాశము నా కేర్పడునట్లు ఈ యాత్మిబోధ

* ఈవివరణము వ్రాయుచుఁగాను నాకు శ్రీ కృష్ణరావు గారిచేఁ బంపఁ బడిన శ్రీవావిళ్ల వారిచేఁ బ్రచురింపఁబడిన శ్రీ ప్రజ్ఞానంద ఘనేంద్ర స్వామి విరచి తాంధ్రటీకాతాత్పర్య సహిత గ్రంథ ముద్రిత ప్రతియును మఱియుక స్నేహితుఁ డొసంగిన దేవనాగరలిపి పోత్తములఘనవాక్యాభ్యాసమేతంబయి నదియును దోడ్పడినవి. కనుక నేను తత్తద్వాఖ్యా ప్రచురణ కర్తలయెడలఁ గృత జ్ఞాఁడను.

గ్రంథమును రచించిన శ్రీ జే. కృష్ణరావు గారి యందును
తద్వివరణరచన కార్యమును నాయందు నియోగించిన శ్రీ
విద్వాన్ - తా. ఆర్కుగంపిల్లెగారి యందును నేను గృతజ్ఞుడను.

పరమాత్ముం డెల్లరికిని సౌఖ్యదుం డగునుగాత.

ఇట్లు, బుధ విధేయుఁడు.

దోమా. వేంకటస్వామి గుప్త.

మద్రాసు.

ఆంధ్రోపాధ్యాయుఁడు,

1935

చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాల,

శ్రీ సమంతాంతరాయ కవి
15-6-87

శ్రీ

శుభం భూయాత్.

శ్రీ కృష్ణాయ నమః.

అ త్ర బోధ ము.

పీఠిక.

✓ కం॥ శ్రీ దివ్యామృత సుఖసం ।

పాదన కార్యవరోధపటువిమతవిషా ।

ఖాదన ధీరుండగు న ।

య్యాదిమ శంకరుని భక్తి నారాధింతుఁ ॥

(1) ఈ పద్యంబునకు శివపర్యాయంబుగాను శ్రీమదాది శంకరాచార్య పర్యాయంబుగాను రెండర్థంబులు కలవు.

శివపర్యాయము:—శ్రీ = శోభగల, దివ్య దేవతల యొక్క, అమృత సుఖసంపాదన కార్య = అమృతము వలని సౌఖ్యమునుపొందు పనికి, అవరోధపటు విమత=అడ్డగు గొప్ప శత్రువు వంటి, విష+ఆఖాదన ధీరుండు=విషమును మ్రింగు ధైర్యశాలి, అగు, అ + ఆదిమ=అ సర్వంబునకుఁ దొలివాఁ, డయిన, శంకరునిఁ=శివునిని (సుఖమును గల్గించు వానిని) భక్తి=భక్తితో, ఆరాధింతుఁ=పూజించెదను.

ఆది శంకరాచార్యపర్యాయము:—శ్రీ సంపదచేత, దివ్య = మంచిదయిన, సుఖ సంపాదనకార్య = మోక్షము అను సౌఖ్యమును సంపాదించునట్టి పనికి, అవరోధ విమత = అడ్డగు చెడ్డమతము అను, విష + ఆ ఖాదన ధీరుండు + అగు = విషమును మ్రింగివేయు తెలివిగలవాడగు, ఆ = ఆప్రసిద్ధుడయి, ఆదిమ శంకరునికొ = మొదటి శంకరాచార్యుల వారిని, భక్తికొ = భక్తితో, ఆరాధింతుకొ = సేవించెదను.

(శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్య విరచితాత్మబోధ గ్రంథమునకు ఆంధ్రానువాదకులయిన శ్రీ జే. కృష్ణరావు గారు తమ యొక్క కార్యంబు సుఖముగా నెఱవేఱుటకుఁ గాను సర్వలోక శంకరుండయిన శంకరునకును ఆత్మబోధ గ్రంథమూలరచయిత లయిన శ్రీమదాదిశంకరులవారికి తాను నమస్కరించుట యర్థపడునట్లు మంగళా చరణముగా నిప్పద్యము వ్రాసినారు. శంభు స్తోత్రము సంపత్ప్రదము— “ఈశ్వరార్థనం విందేత్,” శ్రీకారము కృత్యాదిని “అనుషధ తిని మంగళ ప్రదమగుటకు శ్రీకారముతోఁ బ్రారంభింపఁ బడినది. శంక రాదిశంకరార్థములు రెండును బొందింపఁబడి యుంటుండేసి శ్లేషాలంకారము.)

తాత్పర్యము:—శివపర్యాయము.—దేవత లన్నితంబు సంపాదించుకొను నుద్యమంబునకు విఘ్నంబగునట్లు పినం బుద్ధ

విల్లినది. దానిని ధైర్యముతో భక్షించిన శంకరునిని భక్తితో
సేవించెదను.

ఆది శంకరాచార్య పర్యాయము:—మోక్షము సంపా
దించు ప్రయత్నంబున కడ్డంబుగా నుండు దుర్మతంబు అనువినం
బు మ్రొంగివేయు (ఖండించు) తెల్విగల ఆది శంకరాచార్యుల
వారిని భక్తితో సేవించెదను. [చెడ్డమతంబు నవలంబించినచో
మోక్షము లభింపదు.]

పయిని రీతిగా దైవంబయిన శంకరునిని కృతికర్త
యయిన యాదిశంకరులను నీయనువాదయిత ప్రార్థించినట్లుగా
రాఁబోవు పద్యంబునఁ దెలిసెడిని. ప్రారంభపద్యంబున -
“ఆశీర్వామస్మియా వస్తునిర్దేశ ” అను పద్ధతి ప్రకారము
“సేవింతుఁ” అనుక్రియ యుపయోగింపం బడుటంజేసి నమ
స్కారమును, “విమతవిషాఖాదన ధీరుండగు న య్యాదిమ శం
కరుని ” అనుచో దుర్మతభంజకజ్ఞానయుక్తుఁ డాదిశంకరా
చార్యుఁడుగాఁ బల్కుఁబడియుంటంజేసి వస్తునిర్దేశంబును నేర్ప
డియెడిని.)

కం॥ అని కృతికర్తను దైవం ।

బును మది నెక్కులిపి యాత్మ బోధమునాంధ్రం ।

బున విరచించెదఁ బండిత ।

జనోపచర్యాఫలమగు జ్ఞానముకల్పిం ॥

(2) అని, కృతికర్తను = గ్రంథకర్తను (ఆది శంకరా
 చార్యుల వారిని), దై వంబును-దేవునిని (శంకరునిని) మదిన్=
 మనస్సునందు, నెక్కొలిపి=నిల్పి, పండితజన + ఉపచర్యా
 ఫలము+అగు=పండితులగు వారి సేవకు ఫలంబయిన, జ్ఞానము-
 తెల్పి, కల్పిన్ = ఉండుటంజేసి, ఆత్మబోధమున్- “ఆత్మ
 బోధము” అనుగ్రంథమును, ఆంధ్రంబునన్, విరచించెదను.

తాత్పర్యము:—అని గ్రంథకర్త యయిన శ్రీమదాది
 శంకరులవారిని పరమాత్ముండయిన శంకరునిని డెందంబు
 నందు ధ్యానించి, పండితులను సేవించుటంజేసి యేర్పడిన తెల్పిం
 జేసి యాత్మబోధం బను గ్రంథంబును నాంధ్రంబున రచి
 యించు చేన్నాడను.

శ్రీ రామచంద్రాయ నమః.

శ్రీమదాది శంకరాచార్యులవారి

“ఆత్మబోధ” గ్రంథ ప్రారంభము.

అవతారిక:—శ్రీమదాదిశంకరులవారి యంతఃబాంతు నులేని దుఃఖమయంబయిన సంసారములోఁబడి కొట్టుకొను వారును కర్మవాసనలు గల మనంబులు గలవారును దుఃఖానుభవేచ్ఛ గలవారును అయిన జనుల దుఃఖంబును బాపుకొఱకు తాము లోకంబులకు అకారణబంధువులగుటవల్ల ‘ఆత్మబోధ’మను గ్రంథమును వ్రాయు సంగతి తెల్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ తపోభిః క్షీణపాపానాం, శాస్తానాం వీతరాగిణామ్ ।

ముముక్షూణా మపేక్ష్యోయ, మాత్మబోధో విధీయతే ॥

క॥ శాంతులు మోక్షసక్త । స్వాంతులు నిర్ముక్త కిల్బిషవ్రాత తపో ।

వంతులు విదళిత సకల । భ్రాంతులు నీయాత్మబోధ పఠన్వార్తు లిలక్ ✓

టీక. ఇలక్ = భూమియందు, శాంతులుక్ = శాంతి నొందివవారును, మోక్ష + ఆసక్త స్వాంతులుక్ = మోక్షమునందు నిచ్చగల్గిన మనస్సుగల్గినవారును, నిర్ముక్త కిల్బిష వ్రాత = పాపసమూహములనుండి విడివడ్డవారైన (ఇందు సంస్కృతపద్ధతిగా బహువ్రీహికొఱకు “కలవారు” అర్థము తేల్చలేదు), తపోవంతులు = తపస్సుగలవారును, విదళిత సకల

[భాంతులు = ఎల్ల వితంబులయిన భాంతులను వీడినవారును
(ఇదియు బహుప్రేమ), ఈయాత్మబోధ పతన + అర్హులు =
ఈ యాత్మబోధ గ్రంథమును జేదువ నర్హులు.

తా. ఈ లోకవ్యవహారంబుల విషయమున నుదే
కంబు నుడిగి, మోక్షంబున దిచ్చుకొని తపంబువలనఁ బాపం
బులను విడనాడి యే భ్రాంతియును లేనివారే యీ ఆత్మ
బోధ గ్రంథంబు జేదువఁదగినవారు. (పయిని లక్షణంబులు
లేనివారు చదివినచో వారిందలి సంగతులను జక్కగా నవ
గతం బొనరించుకొనఁ జాలరు.)

అనతారిక. తపోయోగాదుల కన్న మోక్షసాధనమున
కీ యాత్మబోధ యెందుకు బాగుగా నుపయోగపడును-ఇదియే
యెట్లు ముఖ్యమయినది అను విషయ మీ క్రిందను వివరింపఁ
బడుచున్నది.

శ్లో॥ బోధోన్య సాధనేభ్య, సాక్షా న్మోక్షైకసాధనమ్ ।

పాకస్య వహ్నివత్ జ్ఞానం, వినామోక్షో న సిద్ధ్యతి ॥

కం॥ పెరిసాధనముల కన్నను ।

నెఱుకయె సాక్షాత్ప్రముఖ మమృతసంపదఁజే ।

కుఱుపంగ నది యబ్బునె మతిఁ ।

దొఱంగిన, శిఖిలేకవంట దుర్లుటముగదా ॥

2

టీక. పెరి సాధనముల కన్నను, అమృతసంపదఁ =
మోక్షము అను సంపద, చేకుఱుపంగఁ = కల్పించుటకు,
ఎఱుకయె = జ్ఞానమే, సాక్షాత్ప్రముఖము = తెలిసినట్లుగా
ముఖ్యమయినది. మతిఁ = ఆ జ్ఞానమున, తొఱంగినఁ =

డిచినచో, అది = (ఆ మోక్షము), అబ్బునే = కల్లునా ?
 ఖ = అగ్ని, లేక, వంట = పాకము, దుఘటము గదా ! -
 ప్రసాద్యముగదా !

తా. మోక్షసంపాదనమునకు యాగములు మొదల
 మున వెన్నియో మార్గంబు లున్నయవి. వాని యన్నిటిలోను
 జ్ఞానంబే మిక్కిలి సుఖపుగా మోక్షంబును గల్గించునది.
 పాకము గావించేటకు భండాదులయిన యితరసాధనంబు
 లున్నను అగ్నియే చేల ముఖ్యమయిన సాధనంబు. అది
 లేనిచో పాకంబెట్లు కష్టసాధ్యంబో అట్లే జ్ఞానంబులేక మోక్ష
 ధనము దుష్కరంబు.

(శ్లోకములో “పాకస్యవహ్నివత్” అని యుండుటం
 జేసి యుపమానాలంకారముగానున్నది. అయ్యది పద్యము
 నందు దృష్టాంతాలంకారముగా మార్పబడినది.)

అవతారిక. యజ్ఞయాగాది శ్రుతిస్మృతిచోదితకర్మ
 ములచే స్వర్గాది ఫలముగల్గి అజ్ఞానమునశించుచుండఁగా
 ఆత్మజ్ఞానముతో నే మవసరమన్నచో కర్మజ్ఞానంబుల కభేదం
 బగుటంజేసి యజ్ఞానహరణంబునకు జ్ఞానావసరము చెప్పఁ
 బడుచున్నది.

శ్లో॥ అవిరోధితయా కర్మ, నా విద్యాం వినివర్తయేత్ ।

విద్యాఽవిద్యాం నిహస్త్యేవ, తేజ స్తిమిరసంఘవత్ ॥

కం॥ అవిరోధమగుట గర్మము ।

అవసాదము నేయనోప వజ్ఞానంబున్ ।

రవిరుచి తిమిరంబును బలె ।

నవగతి నిహతంబౌనర్పు నజ్ఞతనైల్లన్ ॥

టీక. కర్మములు యాగములు మొదలయిన రూపములు
 గల క్రియలు, అవిరోధము+అగుట అజ్ఞానమునకు విరోధము
 నయినది కాకపోవుటంజేసి, అజ్ఞానంబు (ను), అవసాదము
 సేయ్ = నశింపఁజేయుటకు, ఓంపపు = శక్తిగలవికావు.
 సూర్యరశ్మి, తిమిరంబును బలె = చీకటిని బలె, అజ్ఞత నెల్ల
 అజ్ఞానంబునంతయును, అవగతి=జ్ఞానము, నిహతంబానర్చు =
 నశించినదానినిగాఁ జేయును.

తా. అజ్ఞానము ప్రకృతి లోకము ప్రకృతినుండి యేర్ప
 డినది కర్మములు లోకమునం దిమిడియున్నది. జన్యజనక
 భావంబునంజేసి కర్మంబులకును అజ్ఞానంబునకును భేదముం
 డదు గదా? కాబట్టి కర్మవల్ల నజ్ఞానంబు నశింపదు. జ్ఞానంబు
 స్వయంజ్యోతిస్వరూపంబయినది. కాబట్టి సూర్యరశ్మి చీకటిం
 బాపిన విధంబున జ్ఞానం బజ్ఞానంబుం బోగొట్టగలదు.
 ఇందు ఉపమానాలం. కారము ఉపయోగింపఁబడినది.

అవతారిక. ఆత్మ యొక్కొక్క శరీరంబునందును
 భిన్నుండుగా నుండును గదా ! అతం డెట్లొక్కండగును ?

శ్లో॥ అవిచ్ఛిన్న ఇవాజ్ఞానాత్, న్నాశే సతి కేవలః ।

స్వయంప్రకాశతే వ్యత్యా, మేఘాపాయేఽంశుమా నివ ॥

కం॥ పరమాత్ముడు భిన్నుండగు ।

కరణి నవిద్యాధర మనః స్పృహః నదియై ।

చెరలిన నీరవనిర్గత ।

తరణిక్రియై వెలుగు దనకుఁ దానెక్కటిమై

టీక. అవిద్యాభరముక్ = అజ్ఞానముయొక్క మోఠ
 వలన, పరమాత్ముడు, భిన్నుండు = వేరయినవాడు, అగు
 కరణిక్ = అయినరీతిని, కన్పడుక్ (ను), అదియుక్ = ఆయ
 జ్ఞానంబు, తెరలిక్ = చెదరినచో, నీరదనిర్గత తరణిక్రియక్ =
 మేఘంబులనుండి వెల్వడిన సూర్యునివలె, తనకుక్, తాను,
 ఎక్కటియై = ఒక్కటే యయినవాడై, వెలుగుక్ = ప్రకా
 శించును.

తా. అనేకంబులయిన శరీరంబులయొక్క యధ్యా
 సంబునంజేసి యాత్మభిన్నంబుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఆ శరీరం
 బులజ్ఞానంబున నేర్పడవి. ఆయజ్ఞానంబు తొలఁగింపఁబడినచో
 వివేదనంబునంజేసి ఆత్మయొక్కడుగానే - ఏ రీతిగా మేఘా
 వరణంబు తొలంగినచో సూర్యుండు ప్రకాశించుచో ఆ రీతి
 గానే = ప్రకాశింపఁగలడు. (ఉపమానాలంకారము).

అవతారిక. ఆత్మయొక్కండే యనుచున్నారు. ఆత్మను
 తెలిసికొనుటకుఁగాను జ్ఞానంబును సాధనంబుఁగఱియుపయోగింపఁ
 బడుచున్నదిగదా? అప్పుడు ఆయాత్మయును ఈ తెల్వి
 యును వెరసి రెండువ స్తువులు కాలేదా? దానంజేసి ఆత్మ
 కద్వితీయత్వంబుగల్గుట యెట్లు? అన్నప్పుడు.

శ్లో॥ అజ్ఞానకలుషం జీవం, జ్ఞానాభ్యాసాద్వినిర్మలమ్!!

కృత్వా జ్ఞానం స్వయం నశ్యే, జ్వలం కతక రేణువత్ ||

కం॥ తనుఁగూర్చిన యభ్యసన ।

ముగ్ధునఁ జిత్తజ్ఞాన మలినపురుషునిఁజొక్కం ।

బొసరిచి నీకులమక్క ।

బ్రహ్మ దొలఁచెడు నిందుగు క్రియలయమగు దాసుక్ ||

టీక. నీభులక్ = జలములయందలి, మక్కు ఎల్లను = మయిలనంతయును, తొలఁచెడు = పోఁగొట్టునట్టి. ఇందుగు క్రియక్ = చిల్లగింజేరితిగా, చిత్తు = జ్ఞానము, అజ్ఞానమలిన పురుషునిక్ = అజ్ఞానంబునంజేసి కలఁకఁజెందిన మనుజునిని, తనుఁగూర్చిన = ఆత్మనుగూర్చిన, అభ్యసనంబునక్ = అభ్యాసంబునందు, చొక్కంబొసరిచి = చొక్కునట్లు చేసి, తానును (అందు = అనఁగా ఆయాత్మ యందు), లయము అగును = కలసిపోవును, తాదాత్మ్యంబును జెందును.

తెల్వి లేమింజేసి యేర్పడిన యహంకారము మమకారము మొదలయిన వానిచేత జీవునికి కర్తృత్వము అనుభోక్తృత్వంబు మొదలయిన యభిమానంబు లుండును. జ్ఞానంబు అభ్యాసంబునఁజేసి జీవునియందుఁ గల యజ్ఞానంబును (వీరితిగాఁ జిల్లగింజ గంధము (అరుగఁదీసినది) వండు, నీటిని తేటపఱచి తానును ఆ నీటిలోఁ గలిసిపోవునో ఆరీతిగానే) పోఁగొట్టి పరిశుద్ధంజేసి తానును అందే కలియును.

అవతారిక. ప్రత్యక్షంబుగా నందఱిచేతను చేయఁబడుచున్న యీసంసారంబు నసత్తని యెట్లనుటకు వీలగును. అనునట్టి ప్రశ్నకు శ్రీమదాచార్యులవారు కల యను దృష్టాంతంబు జూపి యీ సంసారంబుయొక్క యసద్భావంబుఁ దెలియబఱచుచున్నారు.

శ్లో. సంసార స్ఫిష్టతుల్యోహి, రాగ ద్వేషాదిసంకులః ।

స్వకాలే సత్యవదాభితి, ప్రబోధేనసత్యవదాభివేత్ ॥

కం. పగవలపులు మున్నగునవి ।

బుగులుకొనఁగ సంస్కృతి గల పొల్పుననిజమై ।

యశపడుఁ దా నెగడుతఱిని ।

నగు నన్మతం బది ప్రబోధ మందిన పిదపఁ ॥

6

టీక. కలహొల్పునఁ = స్వప్నరీతిగా, పగవలపులు = విరోధము రాగము మున్నగునవి, బుగులుకొనఁగా = సందడింపఁగా, సంస్మృతి = సంసారము, తాను, నెగడుతఱిని = జరుగునమయంబునందు, నిజమై = నిక్కంబయినట్లు, అగపడుఁ (ను), ప్రబోధము = మెలఁకువను (జ్ఞానమును), అందిన పిదపఁ = పిమ్మట, అది = ఆ సంసారము, అన్మతంబు = అసత్యము, (అగును)

తా. ఏ రీతిగా కల నిద్రావస్థయందు తాను మిక్కిలియబద్ధంబయిన దయినప్పటికిని నిజంబయినదాని పోల్కినే కానవచ్చి యా నిద్రనుండి మెలఁకువ కల్గిన పిమ్మటను మిక్కిలి అబద్ధంబయినట్లు తెలియఁబడుచున్నదో ఆరీతిగానే తనకుఁ గారణంబయిన యజ్ఞానావస్థయం దుండువఱకును సంసారము నిజంబయినదిగానే తోఁచును. కాని జ్ఞానం బేర్పడిన పిమ్మట నయ్యది యసత్యంబగును, (ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. “జగన్నిధ్యా” యనుటకు మఱి యొక యుదాహరణంబు:—

శ్లో॥ తావత్సత్యం జగద్భూతి, శుక్తికా రజతంతథా ।

యావ న్నిజ్ఞాయతే బ్రహ్మ, సర్వాధిష్టానమద్వయమ్ ॥

క॥ ఏవఱ కఖిలాలంబక ।

కేవల పరమాత్మ బుద్ధిఁ గీల్కొనఁబడఁదో ।

యావఱకు జగము శుక్తిని ।

దైవాఁలెడు వెండివోలెఁ దనరు నిజంబై ॥

(7)

టీక. ఏవఱకు = ఎందఱకును, అఖిల+అలంబక = సమస్తంబునకు ఆధారభూతుండయిన, కేవలపరమాత్మ = ఒక్కండయిన పరమాత్ముండు, బుద్ధి = బుద్ధియందు, క్షిప్రానఁబడఁడో = తగుల్కొనఁ జేయఁబడఁడో, అవఱకు = అందఱకును, శుక్తిని = ముత్యపుఁ జివ్వయందు, దైవా తేడు = ఉండునట్టి, వెండిపూలె = వెండి (యను భ్రాంతి) వలె, జగము = లోకము, నిజంబై తనరు = కనబడును.

తా. ముత్యపుఁజివ్వ ముత్యపుఁజివ్వ యని తెలియు నంతవఱకును దాని యందు వెండియను భ్రాంతి యుండును గదా? ఆ రీతిగానే సమస్త ప్రపంచంబునకు గారణంబును ఏకంబును అయిన బ్రహ్మంబు తెలియఁబడ నంతవఱకును అందఱకును ఈ లోకంబు సత్యంబయినదిగానే తోచుచుండును.

అవతారిక. మనకుం గానవచ్చునట్టి యీ ప్రపంచం బంతయును పరమాత్మునియందే సృష్టిస్థితి వినాశంబుల నొందునని శ్రీవారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ సచ్చిదాత్మ స్యనుస్యూతే, నిత్యేవిష్టాపకల్పితాః ।

వ్యక్తయో వివిధా స్సర్వా, హృతే కటకాదివత్ ॥

క॥ స్థిరముననుస్యూత మఖిల ।

భరితము సచ్చిన్మయమగు బ్రహ్మంబునఁ గూ ।

రురు వివిధత్వంబును బం ।

గరునం గటకాద్యనేక కల్పనము క్రియన్ ॥

(8)

టీక. స్థిరమును = శాశ్వతంబయినదియును, అనుస్యూతము = అన్నిటను నుండునదియును, అఖిలభరితమున్ =

అన్నింటను నిండుకొని యుండునదియును, సత్ + చిత్ + మయము + అగు = సచ్చిదానందస్వరూపంబయినదియును నయిన బ్రహ్మంబునక = పరమాత్మయందు. బంగరుపునక = బంగారమునందు, కటక + ఆది + అనేకకల్పనముక్రియక = కడియంబులు మున్నగు ననేకంబుల నేర్పాటుచేయురీతిగా, వివిధత్వంబును = అనేకవిధంబులు అను భావంబును, కూర్చురు = కల్పింతురు.

తా. శాశ్వతంబును సచ్చిదానందస్వరూపంబును సర్వ వ్యాపకంబునునై యున్న పరమాత్మయందు స్థావరజంగమంబులు మనుష్యులు జంతువులు దేవతలు మొదలయిన అనేకవిధంబులయిన స్వరూపంబులు ఒక్కటేయయి బంగారమందు హార కేయూర కటకాద్యాభరణంబులు అనేకవిధంబు లయినవి కల్పింపఁబడినట్లు కల్పింపఁబడినవి. అయినను ఏరీతిగా ఆ కల్పింపఁబడిన కడియములు మొదలయిన యాభరణంబు లా బంగారు కన్న “నువర్ణమేకం బహుభూషణాని” అను నీతి ప్రకారము వేఱుకావ్రా ఆరీతిగానే - పరమాత్మయందేర్పాటుగావింపఁబడిన యీలోకంబు లన్నియును పరమాత్మ కన్నను వేఱయినవి గావు. (ఉపమానాలంకారము.) ✓

ఆవతారిక. ఈకానవచ్చు లోకంబంతయును బ్రహ్మంబునం దవిద్య గావించినకల్పనంబే యని శ్రీమదాచార్యుల వారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ ఉపాదానేఽఖిలాధారే, జగన్తి పరమేశ్వరే ।

సర్గ స్థితిలయాన్యాన్తి, బుద్బుదా నీవ వారిణి ॥

క॥ ఆదరు పంతకును మఱి యు ।

పాదానమునై తలిర్చు బ్రహ్మంబుననం ।

బూదిత బుద్బుదముల క్రియఁ ।

[బాదుర్భావస్థితి లయ వశముగు జగముల్ ॥

9

టీక. అంతకును, ఆదరువు = ఆధారంబును, మఱి =
అంతేకాక, ఉపాదానంబును = కారణంబును, ఐ, తలిర్పు =
ఒప్పునట్టి, బ్రహ్మంబునఁ = పరమాత్మునియందు, అంబు+
ఉదిత = నీటియందుఁ బుట్టిన, బుద్బుదములక్రియఁ = బుడ
గలరీతిగా, జగముల్ = లోకంబులు, ప్రాదుర్భావస్థితి లయ
వశము + అగుఁ = సృష్టి స్థితి లయములగు లోబడుటయగును.

తా. వరీతిగా జలంబునందుఁ బొడమిన బుడగలు
నీటిలోనేపుట్టి అందేవెరిగి యందే వినాశంబును జెందునో
ఆరీతిగా అన్నింటికిని గారణంబును అన్నింటికిని ఆధారభూతం
డును అయిన పరమాత్మునియందు సమ స్తంబయిన (అనఁగా
కోటులకొలఁది బ్రహ్మాండంబులు) లోకంబులు పుట్టుట వెరు
గుట గిట్టుట యేర్పడును. ఇయ్యవస్థలే చెందిన నీటిబుడగల్గు
నీటికన్న వేఱుకానట్లు ఈలోకంబులు బరమాత్మునికన్నను
వేఱు కాజాలవు. (ఉపమానాలంకారము.) ✓

అవతారిక. పయిని యభిప్రాయంబే గగనోదాహరణం
బుచేఁ దెల్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ యథాకాశో హృషీకేశో, నాశోపాధి గతో విభుః ।

తద్భేదాద్భిన్నవదాభితి, తన్నాశే కేవలోభవేత్ ॥

క॥ పలుతెగల యుపాధుల నది ।

విలీలనెనయుచు విభుండు విషయేశుఁడు దా ।

నలభేదములను వేఱుగుఁ ।

దలిరుచుఁ గేవలుఁడయి యవి దలఁగినయంతఁ ।

టీక. విషయేశుడు = హృషీక + ఈశుడు = ఇంద్రియాదుల కధీశ్వరుడు. (ఈయర్థముతోఁజే విషయేశశబ్దంబు పయోగింపబడినది,) (అయిన,) విభుః = ప్రభువు = పరమాత్ముండు, పలుతెగల = అనేకవిధంబులయిన, ఉపాధులన = శరీరంబులయందు, దివిలీలన్ = ఆకాశమురీతిని, ఎనయుచున్ = పొందుచు, అల భేదములను = ఆశరీరంబుల యొక్క భేదంబులంజేసి, వేఱగున్ = ప్రత్యేకరీతిగాఁ గన్పట్టును, అవి = ఆశరీరంబులు, తలఁగినయంతన్ = పోయిన పిదపను. కేవలుండు × అయి = ఒక్కఁడేయయి, తలిరుచున్ = ప్రకాశించును. (ఉపమానా లంకారము.)

తా. ఆకాశంబొకటె యయినప్పటికిని మతముఘటము మొదలయిన భిన్నోపాధులంజేసి అనేక విధంబులుగా గనుపడుచున్నది. ఆయుపాధులు లయమొందినచో అఖండాకాశమేయగును. అలాగుననే మనస్సు మొదలయిన సమస్తేంద్రియంబులను నియమించువాఁడును సర్వవ్యాపియును అయిన పరమాత్ముండు మాయాకల్పితానేకవిధశరీరములలోఁ బ్రతిబింబించి నప్పుడనేక జీవులుగాఁగను పట్టును. బ్రహ్మత్వైశ్వర్యపుండెల్వితే మాయాకల్పిత దేహాలయంబేర్పడినప్పుడు పరమాత్ముండు డఖండుండుగాఁ గనుపించును.

అవతారిక. ఎన్నో శరీరంబులలోను జాతులలోను తేర్పఁబడిన పరమాత్ముండు శాశ్వతంబుగా స్వేచ్ఛగల వాఁడనుట కేరీతిగా వీలగునో అచార్యుల వారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ నానోపాధివశాదేవ, జాతి నామాశ్రమాదయః ।

ఆత్మన్యాయోపి తాస్తోయే, రసవర్ణాది భేదవత్ ॥

క॥ అభిధానా శ్రమజాతి ।

ప్రభృతులు బ్రహ్మమున మోపబడువివిధోపా ।

ద్యభివశుఁ డగుటన వర్ణర ।

సభేదములు నీట మోపు చాడునఁ దలఁపన్ ॥

11.

టీక:—తలఁపన్ = ఆలోచింపఁగా అతఁడు = పరమాత్ముఁడు), వివిధ + ఉపాధి + అభివశుఁడు = అనేకవిధంబులయిన శరీరంబులను జెందినవాఁడు, అగుటన = అగుటంజేసియే, బ్రహ్మమునన్ = (ఆ) పరమాత్మునియందు, అభిధాన + ఆశ్రమ = జాతి ప్రభృతులు = పేరులు ఆశ్రమములు జాతులు మొదలయినవి, వర్ణరసభేదములు = వన్నెలు రసములు అను భేదంబులు, నీటన్ = నీటియందు, మోపుచోడునన్ = మోపబడునీటిగా, మోపబడున్ = ఆరోపింపబడును.

తా. రుచియును వన్నెయును లేని నీటియందు రుచులును వన్నెలునుగల వస్తువులయొక్క కలయికం జేసి రుచులును రంగులును ఏర్పడిన ఆరసవర్ణంబుల యారోహణం బా నీటికిగల్గినట్లు పరమాత్ముండు నానా విధంబులయిన శరీరంబులం జెందుటంజేసి పేరులను ఆశ్రమంబులను జాతులను జెందినట్లారో పింపబడును. ఇదంతయు సజ్జానంబుచేత నేర్పరుపబడిన దగునుకాని నియ్యది సత్యంబుకాదు.

అవతారిక. ఆత్మకు మూఁడు శరీరంబులున్నట్లు అజ్ఞానంబుచేతఁ గల్పింపబడినదని చెప్పబడు చున్నది.

* శ్లో॥ పంచీకృత మహాభూత, సంభవం కర్మసంచితమ్ ।

శరీరంసుఖదుఃఖానాం, భోగాయతన ముచ్యతే ॥

కం॥ పంచమహా భూతక్రమ ।

పంచీకరణోద్భవంబు బహుకర్మఘటా ।

సంచితమగుదేహముగీ ।

మంచుఁబలుకఁబడు సుఖంబు నా ర్తియుఁ గుడువక ॥

12

టీక. పంచమహా భూత = అయిదు మహా భూతంబులయిన పృథివ్యప్తే జోవా య్వాకాశంబులను క్రమ=వరుసగా ఒక్కొక్కదానిని, పంచీకరణ = అయిదు విధములుగా చేయుటనుండి, ఉద్భవంబు = పుట్టినది, బహుకర్మ ఘటాసంచితము + అగు = అనేకకర్మంబుల సమూహంబుల జేర్పుగలదియగు (ఆ గామిసంచిత ప్రారబ్ధ కర్మంబులచేత నేర్పాటు చేయఁబడినది యయిన), దేహంబు, సుఖంబును, ఆ ర్తియుక్ = దుఃఖంబును, కుడువక = అనుభవించుటకు, గీము + అంచుక = అని, పలుకఁబడును = చెప్పఁబడుచున్నది.

తా. కర్మంబులకు అద్భుతంబయిన శక్తియున్నది. దానంజేసి యీశరీరంబు పంచమహా భూతంబులయిన పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకా శంబుల యొక్క పగస్పరంబుల కలయికలంజేసి యేర్పడిన మంచిచెడ్డలను జరగించు చోటుగానుండునట్టి యింటింటలె సుఖదుఃఖంబులను జెందుస్థలంబుగానొప్పెడిని.

* (పంచీకరణ వివరణయు గ్రంథాంతంబునఁ జేర్పఁబడినది.)

స్థో॥ పంచప్రాణమనో బుద్ధి, దశేంద్రియసమన్వితమ్ ।

అసంఖ్యకృత భూతోత్థం, సూక్ష్మాంగ భోగసాధనమ్ ॥

క॥ మానసధిషణాపంచ ।

ప్రాణేంద్రియదశకయుత మపంచీకృతభూ ।

తానీకసముత్పన్నం ।

జానల్పాంగముగుడుపునకగుసాధనము ॥

13

టీక. మానస = (నిశ్చయములేని) మనస్సు, ధిషణా = (నిశ్చయముకలది) బుద్ధి, పంచప్రాణ = ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానము లయిదిటితోనొప్ప ప్రాణమను (ఊపిరి), ఇంద్రియదశక = జ్ఞానేంద్రియములు త్వక్చక్షు రాదులును కర్మేంద్రియము వాక్పాణ్యాదులును పది, (ఈయన్నిటితో) యుతము = కూడినది, అపంచీకృత = పంచీకరణము చేయఁబడని భూతముల యొక్క సమాహమచేత, సముత్పన్నాం = ఏర్పడినది, ఔ = అయిన, అల్ప + అంగము = సూక్ష్మాంబయిన శరీరము, కుడుపునకు ॥ = సుఖదుఃఖానుభవంబునకు, సాధనము అగును.

తా. ఆత్మలో లేనట్టి సుఖమును దుఃఖమును ఉన్నవాని వలెనే కనుపఱచుటకుఁగాను పంచప్రాణ పంచజ్ఞానేంద్రియ పంచ కర్మేంద్రియములతోను మనో బుద్ధులతోడను జేరియుండు సూక్ష్మదేహంబు సుఖ దుఃఖంబులను భవించును.

అనతారిక. పూలసూక్ష్మదేహంబులు రెంటికిని ఆధారంబయిన కారణదేహము.

✓ శ్లో॥ అనాద్యవిద్యానిర్వాచ్యా, కారణోపాధి రుచ్యతే ।

ఉపాధిత్రితయాదన్య, మాత్మానమసధారయేత్ ॥

క॥ నుడులకుఁ జొప్పడనిది మొద ।

లుడిగినది యవిద్య కారణోపాధి యనం ।

కడలుకొను మూఁ డుపాధుల ।

కడయగునది బ్రహ్మ మనుచు నెన్నంగఁదగున్ ॥

14

టీక. నుడులకున్ = మాటలతో జెప్పటకు, చొప్పడ
నిది = వీల్గానిది, మొదలు + ఉడిగినది = ఆదిలేనిది, (అయిన)
అవిద్య = మాయ, కారణ + ఉపాధి = స్థూల సూక్ష్మంబు
లకుఁగారణంబయిన యుపాధి, అనన్ = అనునట్లుగా, కడలు
కొనున్ = ఏర్పడును. ఈమూఁడు (స్థూలసూక్ష్మ కారణములు
అనెడి) ఉపాధులకు. ఎడయగునది = దవ్వయినది, బ్రహ్మము =
పరమాత్మ, అనుచు = అని, ఎన్నఁగఁదగున్ = చెప్పనగును.

తా. పూలలోని పరీమళము అగ్నిలోని తేజోదాహ
కత్వములు మొదలయిన గుణములు ఆవస్తువులన్నియును వాని
కంటెఁ బ్రత్యేకంబయిన వనియను జెప్పటకునేరీతిగా వీలు
లేదో ఆరీతిగానే మాయారూపంబయిన అవిద్య యుపాధి
యును చిన్నాత్రరూపంబయిన యాత్మకన్నను బ్రత్యేకంబగు
ననియును కాదనియును వచించుటకు వీలులేదు. కాఁబట్టి
దానినివివరించి చెప్పటకు వీలులేదని వచియించినపిమ్మటను
ఉపాధిరూపంబులుగా నున్న స్థూలసూక్ష్మ కారణదేహంబుల
కన్నను తాను ప్రత్యేకమగునట్లు ఆత్మనెఱుంగవలయును.

అనతారిక. అయిదు కోశములలో నుండు ఆత్మకు పరిశుద్ధియును ముక్తియును ఒప్పు రీతి దృష్టాంతీకరింపఁ బడుచున్నది.

శ్లో॥ పఞ్చకోశాదియోగేన, తత్తన్నయశ్చవస్థితః ।

శుద్ధాత్మా నీలవాస్త్రాది, యోగేనస్ఫటికో యథా ॥

క॥ పరిశుభ్రాత్కుండు కోశము ।

అరపది మొదలయిన వెనసి యాయారూపుల్ ।

వొరసినటు వెలుంగు నీలాం ।

బరాదినంగతిని బొల్పుస్ఫటికముమాడ్కిన్ ॥

15

టీక. నీల + అంబర + ఆదినంగతిని = నల్లవస్త్రము మొదలయిన వానియొక్క (అనగా ఇంకను ఎఱ్ఱనివస్త్రము ఆకువచ్చేని వస్త్రము మొదలయిన రంగులబట్టల యొక్క) చేరికవలన, పైల్పు = ఒప్పునట్టి, స్ఫటికము (యొక్క) మాడ్కిన్ = రీతిగా, పరిశుభ్ర = ఆత్మకుండు = పరిశుద్ధులయిన యాత్మ (పరమాత్ము కోశములు అరపది = అయిదు కోశములు (అన్నమయము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము అనునవి) మొదలయినవి = మొదలయిన వానిని (షడార్కులు = షట్ + ఊర్కులు = అనగా = ఆకలిదప్పి దుఃఖము మోహము ముసలితనము చోవుఅనునవి) ఎనసి = చెంది, ఆయారూపుల్ (లు), వొరసినటు = చెందినట్లు, వెలుంగున్ = ప్రకాశించును (ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. ముముక్షువులు తిత్సదేనితోను సంబంధము లేనిది అని తెలిసి కొనుపొంటె ఈదిగువ దెల్పబడి యెడిని.

శ్లో॥ వపుస్తుషాదిభిఃకోశై, ర్యుక్తంయుక్త్యవఘాతతః ।

ఆత్మానమస్తరం శుద్ధం వివిచ్యత్తండులంయథా ॥

క॥ కేవలుని సంతరాత్మునిఁ ।

భావనుఁ దుషతండుల పరిభాగముక్రియఁగో ।

శావృతదేహము నకులే ।

తై విన్ననువునొనర్చియరయంగఁదగున్ ॥

16

టీక. తుషతండుల పరిభాగము క్రియన్ = పొట్టును బియ్యమును వేటుచేసినరీతిగా, కోశ + ఆ వృతదేహము నకున్ = అన్నమయము మొదలయిన కోశంబులకు, కేవలునిన్ = ఎక్కటియును, పవనున్ = పరిశుద్ధుఁడును, అయిన అంతరాత్ముని, విన్ననువునన్ = మంచినేర్పుతో, వేజ్జెయొనర్చి = వేటగునట్లుగా, అరయంగఁదగున్ = పరిశీలించ వలయును.

తా. మనుష్యులు వడ్లనుండి బియ్యమును చెందుట పొంటెను దంచుటంజేసి దాని తవుడుపొట్టు మొదలగు దానిని దానినుండి ప్రత్యేకపఱచి కై కొనురీతిగానే పంచకోశంబుల వలెగనుపట్టునట్టి యాత్మును శ్రవణంబు మననంబు నిది ధ్యానము అనువానిచేతఁ బరిశీలనగావించి పేరులును రూపంబులునుగల్గిన యీ యుపాధు లన్నియును మిథ్యయును అసత్యంబును అగునుగాఁబట్టి వీనికన్నఁ బరుండును సచ్చిదానంద

స్వరూపుండును శుద్ధుండును అయినయాత్మ తానుగా నైఋం
గవలయును. (ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. ఆత్మ సర్వత్ర వ్యాపించు వాడయినచో
ఎందులకుఁగనుపడ డన్నందులకుఁ సమాధానంబు:—

శ్లో॥ సదాసర్వగతోఽప్యత్మా, న సర్వత్రావభావతే ।

బుద్ధావేవావభానేత, స్వచ్ఛేష పత్రిబింబవత్ ॥

కం॥ అనయము సర్వగతుండ ।

య్యనునాత్ముం డెటఁబ్రకాశ మొందఁడుమఱి బు ।

ద్ధినిమాత్రం దేజరిల్లును ।

వినిర్మలపదార్థఫలిత బింబములీలక ॥

17

టీ. ఆత్ముండు = ఆత్మ, అనయము = ఎల్లప్పుడును,
సర్వగతుండు + అయ్యను = అంతటను నుండు వాడయినప్ప
టికిని, ఎటక = ఎక్కడెక్కడను, ప్రకాశ మొందఁడు, మఱి =
కాని, వినిర్మల పదార్థఫలిత బింబములీలక = దొసంగులేని
పరిశుభ్రమయిన అద్దమునీరు మొదలయిన వస్తువునందుఁ బ్రతి
ఫలించిన ప్రతిబింబమువలె, బుద్ధినిమాత్రం = బుద్ధిలోమా
త్రము, శేషరిల్లును.

తా. ఆకసము సర్వత్ర వ్యాప్తంబయ్యను రూపము
లేనిది. అయినను అయ్యదినీరు అద్దము మొదలయిన నిర్మల
వస్తువులలోఁ బ్రతి ఫలించెడిని. ఆరీతిగా : సర్వదా వ్యాపించి
యుండు పరమాత్ముండు రూపములేని వాడయినను రాగ
ద్వేషములు మొదలయిన మయిలలేని బుద్ధికే డేటఁగాఁగాన
వచ్చును.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. శరీరంబునందుండునట్టి యాత్మకు బాదా
నీన్యం బెట్లు కల్గునన్నపుడు రాజపురుషోదాహరణంబుతో
దానికి సమాధానము వచియించుచున్నారు.

శ్లో॥ జేహేంద్రియ మనోబుద్ధి, ప్రకృతిభోగ్య విలక్షణమ్ ।

తద్వృత్తిసాక్షీణం విద్యా, వాత్సానం రాజవత్సదా ॥

కం॥ తనుకరణ మనశ్చేతన ।

అనెడు ప్రకృతి వర్గమునకు నన్యఁడుఁ దద్వ ।

ర్తనముల ద్రష్టయు నగు నా ।

త్ముని రాజనిభుం డని తలపోయఁగవలయున్ ॥

18

టీక. తను=శరీరము, కరణ=ఇంద్రియములు 10- జ్ఞానేం
ద్రియములు కర్మేంద్రియములు, మనః + చేతనలు - మన
స్సును బుద్ధియును, అనెడు ప్రకృతివర్గమునకు, అన్యఁడు =
పరుఁడును, తద్వర్తనముల = ఆపనులయొక్క, ద్రష్టయున్ =
సంబంధము లేనివాఁడై చూచువాఁడగు, ఆత్మునిన్=పరమా
త్మునిని, రాజనిభుండు=రాజుతో సమానుఁడు, అని, తలపో
యఁగ వలయున్ = తలంపవలయును.

తా. రాజ సానతింజేసి నేవకులు తమతమ నియుక్త
కార్యంబులను గావించుచుండునప్పు డా రాజు వారికార్యంబు
లకు సంబంధింపక చూచుచుండు రీతిగా శరీరము ఇంద్రియం
బులు మనస్సుమొదలయినవి ఆయాత్మయొక్కసాన్నిధ్యంబునం

జేసి వ్యాప్తి జెందుచేడినను ఆయాత్మవానితో సంబంధంబుఁ జెందక నాక్షియై కాంచుచేండును.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. కాని ఆత్మకు ఎప్పుడును ఇంద్రియంబుల యొక్క వ్యాపారం బుండినట్లే తోచెడిని. అట్టి యాత్మకు వికారంబు లేదనుట కెట్లు వీలగునను ప్రశ్నకు జగద్గురువుల వారు సమాధానంబు వచియించుచున్నారు.

శ్లో॥ వ్యాపృతే స్వింద్రియేష్వాత్మా, వ్యాపా రీవా వివేకినామ్ ।

దృశ్యతేఽద్రేఘ ధావత్సు, ధావన్నిప యథాశశీ ॥

కం॥ అవివేకు లింద్రియచయం

బవఘశమగుచుండ నాత్ము వ్యాపారి యటం ।

చు విలోకింతురు మొయిలు ప ।

రువిడఁగ శశి పాటు నంచు రూపించు రహిణ్ ॥

19

టీక. ఇంద్రియచయంబు = కనులు ముక్కు మొదల యైన యింద్రియంబులు, అవఘశమగుచుండఁగన్ = వ్యాపృతింజెందుచేండఁగా, అవివేకులు=ఎఱుక లేనివారు, మొయిలు= మేఘము, పరుగిడఁగన్ = పరుగెత్తఁగా, శశి = చంద్రుఁడు, పాటును, అంచున్=అని, రూపించు రహిణ్ = నిర్ణయించు రీతిగా, ఆత్మున్=ఆత్మను, వ్యాపారి = వ్యాపృతి గల వాఁడు, అటంచున్ = అని, విలోకింతురు = తలంతురు.

తా. చంద్రుని కడ్డంబుగా మేఘంబు లాకసంబునఁ బాటునప్పుడు చంద్రుఁడు పరుగెత్తుచున్నాడని తలఁపఁ బడి

నట్లు ఎఱుక లేని వారికి ఆత్మతోఁజేరిన ' శరీరము ఇంద్రియంబులు మొదలయిన యుపాధులు తమ వ్యాప్తుల నాత్మ యందుఁ గనుపడునట్లు చేయుటంజేసి, యెఱుక లేని వా రా సత్యంబు గాంచేక యాత్మకు వ్యాపారంబున్నట్లు తలంతురు.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. దేహంబును ఇంద్రియంబులును మనస్సును బుద్ధియును ఆత్మవలెనే యెందుకుఁ గనుపట్టుచున్నవను ననుమానమునకు సమాధానము.

శ్లో॥ ఆత్మచైతన్య మాశ్రిత్య, దేహేంద్రియ మనోధియః ।

స్వకీయాత్మేషు వర్తంతే, సూర్యాలోకం యథా జనాః ॥

క॥ తనుచిన్నానన విషయము

అను వర్తించును దమతమ యర్థంబులనా ।

త్సునిచైతన్యము ప్రాపున ।

జనులిన చైతన్యమహిమఁ జరియించు క్రియ ॥

20

టీక. జనులు, ఇన చైతన్యమహిమ = సూర్యకాంతి యొక్క మహిమంజేసి, తమతమ, అర్థంబుల = విషయంబులయందు, చరియించుక్రియ = ప్రవర్తించునట్లు, తను ... విషయములు - తను = శరీరము, చిత్ = బుద్ధి, మానస = మనస్సు, (అను వానియొక్క) విషయములు, ఆత్మని (యొక్క), చైతన్యము (యొక్క), ప్రాపున = పొందికవలనను, అనువర్తించును = పోలును.

తా. సూర్యకాంతీవలన జనులేరితిగాఁ జైతన్యమునొందుదురో ఆరితిగానే దేహము ఇంద్రియములు మనస్సు బుద్ధి ఆత్మతేజంబునంజేసియే తెల్వి నందునుగాని జడంబులయిన యాదేహేంద్రియంబులు మొదలయినవానికిఁ దెల్విలేదు.

(ఈ స్లోకమునకే పఠియొక పద్యము)

క॥ జనులెటు రవిరశ్మి నటున్ ।

మన ఇంద్రియతనుమతులుఁ దనర్చున్ బరమా ।

త్తుని చైతన్యపు టాదరు ।

వును గొనియుఁ దమతమ విషయపుంజమునందున్ ॥

21

టీక. జనులు, రవిరశ్మిన్ = సూర్యప్రకాశమును, ఎటు = ఎట్లో, అటున్ = అట్లు, మనః+ఇంద్రియ తను మతులున్ = మనస్సును ఇంద్రియములును దేహమును బుద్ధియును, పరమాత్మునిచైతన్యమును, ఆదరువును (గా), గొనియు, తమ తమ, విషయపుంజమునందున్ = విషయముల సమూహమునందు, తనర్చున్ = ప్రవర్తించును. (ఉపమానాలంకారము).

(పరాః—ఈపద్యముకర్త-దోమా వేంకటస్వామిగుప్త.)

అవతారిక. నేను జననంబొంది బాల్యాద్యవృత్తలనుభవించుచు దాని నెఱుంగుచున్నానుగదా. ఈవికారంబుల నన్నింటిని జెందుచున్న యాత్మనిర్వికారుం డని చెప్ప వీలగునాయనఁగా శ్రీవా రందులకు సమాధానం బవు నని సెలవిచ్చుచున్నాను.

శ్లో॥ దేహేంద్రియగుణా న్కర్మాణ్యమలే సచ్చిదాత్మని ।
అధ్యస్త్యస్త్యవివేకేన, గగనే నీలతాదివత్ ॥

కం॥ కాయేంద్రియ గుణకర్మని ।

కాయము లెఱుంగమిని మోపఁగాఁబడు విమలం ।

బై యెనఁగు సచ్చిదాత్మను ।

జ్ఞాయబు నైల్యాదు లాకసమునఁబోలెన్ ॥

22

టీక. - ఆకసమునక = ఆకాశంబునందు, నైల్య + ఆదులు = నలుపుమొదలయినవగు, చాయలుపోలెన్ = వన్నెలవలె, ఎఱుంగమిని = తెలియక పోవుటచేత, కాయ+ఇంద్రియ గుణకర్మనికాయములు = దేహమును, కనులు ముక్కు మొదలయిన యింద్రియంబులును సత్త్వాదిగుణంబులును సుకర్మదుష్కర్మలును అనువానియొక్క సమూహములు, విమలంబై = దొసంగులేనిదై, ఎనఁగు = ప్రకాశించునట్టి, సత్ + చిత్ + ఆత్మను = సచ్చిన్మయంబయిన పరమాత్మయందు, మోపఁగాఁ బడున్ = ఆరోపింపఁబడును.

తా. రూపంబుగాని అంగంబులుగాని లేని యాకసంబునందుఁ బిల్లవాండ్రు నీలత్వము మొదలయిన వన్నెలను ఆరోపించు రీతిగానే సచ్చిదానంద స్వరూపుండయిన పరమాత్మునియందుఁగూడ దేహంబు మొదలయిన సమస్తోపాధులును వానియొక్క వ్యాపారంబులును జ్ఞానంబులేని కారణంబునంజేసి కనుపడుచున్నవే కాని నిజముగా విచారించినయెడల ఆకసంబునందు రూపంబుగాని వన్నెగాని లేనట్లు

ఆత్మయందుఁ గూడ వ్యాపారంబులు హుళక్కియని మోక్షోపేక్షకునికిఁ దెలియవలసి యుండును. ✓

అవతారిక. నేను చేయువాఁడను అనుభవించువాఁడను అను అనుభవము ఆత్మయందెల్లప్పుడు కనుపడుచుండఁగా ఆ కర్తృత్వంబును భోక్తృత్వంబును ఆత్మకు లేనేలేవని యే రీతిగాఁ జెప్పటకు వీలగును అను ననుమానంబునకు- అయ్యవి యన్నియును ఆత్మయందుఁ గల్పితంబు లని శ్రీ జగద్గురువుల వారు సెలవిచ్చుచేన్నారు.

శ్లో॥ అజ్ఞానాన్నానసోపాధేః, కర్తృత్వాదీని చాత్మని ।

కల్పితైః సమ్యగతేచంద్రే, చలనాదియథాంభసః ॥

కం॥ మతి లేమి నాత్మ నారో ।

పితమగు మన మచ సుపాధి విరచించు క్రియా ।

తతి జల చాపల్యముఁ ద ।

ద్వితమగు శశిబింబమందుఁ గల్పించురహిణ్ :

23

టీక. జలచాపల్యము = నీటియొక్క కదలిక, తద్గత మగు = దానియందుండు (ప్రతిఫలించు) నట్టి శశిబింబమందు = చంద్రునియొక్క రూపమునందు, కల్పించురహిణ్ = ఆరోపించురీతిగా, మనము = మనస్సు, అను, ఉపాధి, విరచించు = చేయునట్టి, క్రియాతతి = కర్మముల సమూహము, మతిలేమిణ్ = తెల్విలేకుండుటంజేసి, ఆత్మణ్ = ఆత్మయందు, ఆరోపితము అగుణ్ = ఆరోపింపబడును.

తా. నీరు కదలినచో ఆనీటియందుఁ ఘలించిన చంద్రునియొక్క బింబమునకుఁగూడ ఆకదలిక కనుపడునట్లే తెల్విలేని కారణంబునంజేసి (నాఁకుఁ దెలియదు అను వ్యవహారంబునంజేసి నిశ్చయము గావింపఁబడిన తెల్విలేమి యనునట్టి) మనస్సు అనెడి నుపాధిచేత చేయుటయును అనుభవించుటయును ననునవి యాత్మ కారోపింపఁబడి యెడిని. అంతేకాని నిక్కంబుగా విచారించిన యెడల కదలిక నీటికే కలదు కాని చంద్రునికి లేనట్లుగాఅత్మయందుఁ గూడ మనస్సుయొక్క కర్తృత్వ భోక్తృత్వంబులు లేవని తెల్లంబు.

అవతారిక. రాగము కోరిక నుఖము దుఃఖము మొదలయినవి ఆత్మయొక్క ధర్మంబులని వచియించునట్టి తార్కిక మతంబును జ్ఞానానుభవంబునంజేసి యొప్పుకొనరా దని వచియింపఁబడియెడిని,

శ్లో॥ రాగేచ్ఛా సుఖదుఃఖాది, బుద్ధౌ సత్యాం ప్రవర్తతే ।
సుఖప్తా నాస్తి తన్నాశే, తస్మాద్బుద్ధేస్తు నాత్మనః ॥

కం॥ ఎలమియు వగపును రాగే ।

చ్చలు బుద్ధి వెలుగఁ మెలఁగుచు స్వాపోద్ధతి బు ।

ద్ధి లయించుడుఁ దామును లయ ।

ము లగుట నవి బుద్ధి ధర్మములుగ నెసంగున్ ॥

24

టీక. బుద్ధి, వెలుగఁ = ఉండినప్పుడు (జాగ్రత్స్వప్నావస్థలయందు), ఎలమియున్ = సంతోసమును, వగపును = దుఃఖమును, రాగ + ఇచ్చలును = రాగమును కోరికయును

(మొదలయినవి అధ్యాహార్యము), మెలఁగుచున్ = ఉండుచు, స్వాప + ఉద్ధతిన్ = నిద్రయొక్క నిండుతనమునందు = సుషుప్తియందు, బుద్ధి, లయించుడున్ = లీనమయినప్పుడు, తామును లయము, అగుటను = అగుటచేత, ఆవి, బుద్ధి (యొక్క), ధర్మములుగన్, ఎసంగున్ = ఒప్పును.

తా. బుద్ధి పనిచేసినప్పుడే అనఁగా జాగ్రత్తస్వప్న వస్థలయందే రాగము కోరిక సుఖము దుఃఖము మొదలయినవి (ఆ బుద్ధియను కారణమునంజేసి) ఆత్మయందుఁ బ్రవర్తించును. కాని బుద్ధిలయమొందిన సుషుప్త్యవస్థయందు ఆ రాగము మొదలయినవి ఆత్మయందుఁ బ్రవర్తింపవు కనుక అవి బుద్ధియొక్క ధర్మములే కాని ఆత్మయొక్క ధర్మములు కావని తెలియవలయును.

అవతారిక. అట్లయినచో ఆత్మయొక్క కలరూపే మున్నందుకు సమాధానము. ✓

శ్లో॥ ప్రకా శోఽర్కస్య తోయస్య, శైత్య మగ్నేర్యథోష్ణతా ।

స్వభావస్పచ్చిదానంద, నిత్యనిర్మలతాఽత్మనః ॥

కం॥ శైత్యముతోయంబులకా ।

దిత్యునికి వెలుంగు శుచికిఁ దిగ్గుము భంగిన్ ।

సత్యజ్ఞానానందత ।

నిత్యపవిత్రత విభునికి నిజమై తనరున్ ॥

25

టీక. తోయంబులకు = నీళ్లకు, శైత్యము = చేల్లఁదనమును, ఆదిత్యునికిన్ = సూర్యునికి, వెలుంగున్ = వెలుతు

రును, శుచికి = అగ్నికి. తిగ్గము = వేడిమియును, (అగు)
 భంగి = రీతిగా, విభునికి = ప్రభునికి = ఆత్మకు, సత్య
 జ్ఞానానందత = సచ్చిదానంద స్వభావమును, నిత్యపవిత్రత =
 ఎడతెగకయుండుట పరిశుద్ధత, నిజము + ఐ తగు =
 స్వభావమగును.

తా. సూర్యునికి తేజస్సును నీటికిఁ జేల్లఁదనమును
 అగ్నికి వేడిమియును స్వభావంబు లెట్లట్లుగనో ఆరీతిగానే
 సచ్చిదానందత్వమును ఎడతెగకయుండుటయును పవిత్రత
 యును ఆత్మకుఁ గలరూపని తెలిసికోఁదగును.

అవతారిక. ఆత్మ ని వికారము లేనిదయినప్పుడు నే
 నెఱుఁగుదునని యన వీలగునా? అన్నంగుకు సమాధానము.

శ్లో॥ ఆత్మనస్సచ్చిదంశశ్చ, బుద్ధేర్వృత్తిరితిద్వయమ్ ।
 సంయోజ్య చావితేకేన జానామితి ప్రవర్తతే ॥

కం॥ అక్షరుని సచ్చిదంశముఁ ।

ప్రేక్షావ్యాపారమునను నీరెండుఁదనూ ।

లక్షీతుఁడు పొసఁగఁగూర్చుచు ।

వీక్షించెదనేనని యవివేకత మెలఁగున్ ॥

26

టీక. అక్షరుని = (చెడుటలేనివాఁడు) ఆత్మయొక్క,
 సత్ + చిత్ + అంశము = సత్తుచిత్తుల యంశమును, ప్రేక్షా
 వ్యాపారము = చూపు (బుద్ధియొక్క) ప్రవర్తనమును (అను),
 ఈరెండు (ను), తనూలక్షీతుఁడు = దేహముచే గుఱుతింపఁ
 బడినవాఁడు (తెల్విలేనివాఁడు), పొసఁగఁ = చేరునట్లు

కూర్పుచుక్ = కలుపుచు, నేను, వీక్షించెదను = చూచెదను
 అని = అనునట్టి, అవివేకతక్ = తెల్విలేమితో, మెలఁగుక్ =
 ఒప్పును.

తా. జీవుఁడు ఆత్మయొక్క ప్రతిబింబము. దానిని
 దానికి అంతఃకరణరూపమయిన బుద్ధిప్రవర్తనను కలుపు
 కొని యవివేకియయిన వాడు నేను ఎఱుఁగుచున్నాను అని
 వ్యవహరించుచున్నాఁడు. కాని నిజముగా ఆలోచించినచో
 తాను తననుదప్ప నితరంబునెఱుంగ వీలులేదు. పయినిధర్మము
 ఆత్మకు సంపూర్ణనిద్రావస్థలయందు లేనందున ఆత్మ నిర్వి
 కారుఁడు అని తెలియఁబడవలయును.

అవతారిక. పయిని అభిప్రాయంబే ధృఢపఱుపఁబడి
 యేడిని.

శ్లో॥ ఆత్మనో విక్రియా నాస్తి, బుద్ధేర్బోధోన జాత్వపి ।

జీవస్సర్వ మలం జ్ఞాత్వా, కర్తా ద్రష్టేతి ముహ్యతి ॥

కం॥ అనఘాత్మకు విక్రియ ప్ర ।

జ్ఞును బోధము లేని వయ్యు సర్వముఁ దన్నె ।

కనుఁగొని జీవుఁడు నే ద్ర ।

ప్రస్తు గర్త నటంచు మోహ సంకలితుఁ డగుక్ ॥

27

టీక. అనఘ + ఆత్మను = దోసము లేని ఆత్మయందు,
 విక్రియ = వికారమును, ప్రజ్ఞను = బుద్ధియందు, బోధ
 ముక్ = జ్ఞానమును, లేనివి అయ్యుక్ = అయినప్పటికిని,
 జీవుఁడు, సర్వమును, తన్నుక్ + ఐ = తానుగా, కనుఁగొని =

తలఁచి, నేను, ద్రష్టను = చూచువాఁడను, కర్తను = చేయు
వాఁడను, అనుచున్ = అని, మోహసంకలితుఁడు + అగున్ =
తెలివిలేమితోఁ గూడినవాఁడు అగును.

తా. ఆత్మకు వికారం బనునదియును బుద్ధికి తేల్చి
యనునది యును లేకపోయినప్పటికిని ఆత్మయును సంతఃకర
ణంబును జేరుకొని యొకటిగాఁ గనుపడు జీవుఁడుగా నేర్పడి
నందున నేను చేయువాఁడను నేను చూచువాఁడను అను
భ్రాంతింజెందు యేన్నాఁడేకాని నిజముగా విచారించిన యెడల
ఈ చేయుట చూచుట అను ధర్మము లా యాత్మకు లేవని
తెలిసికొన వలసినది.

అవతారిక. ఆత్మ తనకుఁదానే యితర ధర్మముల
నారోపించుకొని సుఖదుఃఖానుభవముఁ జెందునట్లు చెప్పఁబడు
యేన్నది.

శ్లో॥ రజ్జు సర్పవదాత్మానం, జీవం జ్ఞాత్వా భయంవహేత్ ।

నాహంజీవః పరాత్మేతి, జ్ఞాతశ్చేన్నిరభయోభవేత్ ॥

కం॥ త్రాడు భుజగ మ్మని జడియు ।

పోడిమి జీవుండనిపరమున్ భ్రమియుటచే ।

నోడు నరుఁడు జీవుం డె ।

వ్యాఁడగునే నాత్ముఁడ నన భయము క్తుఁడగున్ ॥

28

టీక. నరుడు, త్రాఁడు. భుజగమ్ము = పామ, అని,
జడియు పోడిమిన్ = భయముచెందురీతిగా, పరమున్ = పర
మాత్మునిని, జీవుండు, అని, భ్రమియుటచే = భ్రమియిం

చుటంచేసి, ఓడును = తలఁకును, జీవుండు, ఎవ్వాడు + అగును? ఏను = నేను, ఆత్ముడను, అనన్ = అనిన యెడల, భయము క్తుడు = భయముచేత విడువఁబడిన వాఁడు, అగున్ (ను).

తా. చీకటిలో సోకిన త్రాడు త్రాడని తెలియమింజేసి దానియందు పామను భ్రాంతి యుదయించి భయమును వణఁకును గల్గునట్లు చేసిన రీతిగా, నిద్రావస్థలో పరిపుష్టాఖిండానందరూపుడయిన యాత్మను జీవుండు అని తలంచినందున యతండు సుఖదుఃఖముల ననుభవించునట్లును తోఁచే బడుచున్నది. కాని అటుపిమ్మట సత్సంగత్యాదులవలనను (వెలుతురు గల్గినప్పుడు త్రాడునందు తనకు ముందుండిన పామను భ్రాంతిపోయినట్లుగానే) జ్ఞానముకల్గి ఆత్మయందు జీవుండు అను భావము పోయి తాను పరమాత్ముడ నని యెఱుంగఁబడును.

అవతారిక. కడుంగడు దగ్గఱగా నుండు నట్టిబుద్ధి చిత్తము మనస్సు మొదలయిన యింద్రియములచేత ఆత్మ యెందులకు నెఱుంగఁబడఁడు అను ననుమానంబునకు సోదాహరణంబుగాఁ బ్రత్యుత్తరంబు వచియింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆత్మావభాసయత్యేకో, బుద్ధ్యాదీ సీంద్రియాణ్యపి ।

దీపోఘటాదివత్స్వత్సా, జడైస్తైర్నావభాస్యతే ॥

కం॥ పరమాత్ముడు కేవలుడై ।

కరణప్రజ్ఞాదికముల ఘటమును దీపం ।

ఋ రహిని దనుకంజేయును ।

స్వరుచినిదద చేతనములఁ బడయుఁ దొకప్పుడ ॥

29

టీక. పరమాత్ముఁడు. కేవలుడు + ఐ = పరుఁడై, ఘటమునా = కుండను. దీపంబును, (మొదలయినవానిని) వలె, కరణ ప్రజ్ఞా + ఆదికములక = అంతఃకరణము బుద్ధి అహంకారము మనస్సు మొదలయినవానిని, రహిని = బాగుగా, తనుకంజేయును = కనుపడునట్లు చేయును, తత్ + అచేతనములక = ఆతెల్విలేని వస్తువులచేత, ఒక + అప్పుక = ఒక సమయంబునందయినను, స్వరుచిని = తన తేజస్సును, పడయండు = చెందఁడు.

తా. చీకటిలోనుండు కుండ మొదలయిన వస్తువులు దీపముచేతఁ దెలియఁ బడును, కాని యవి దీపంబును దెల్పఁ జాలవు, ఆరీతిగా మనస్సు బుద్ధిమొదలయినవానిని ఆత్మతెల్పుచున్నది. కాని యీజడం బులయిన యింద్రియాదు లాత్మను దెల్పఁజాలవు.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. ఆత్మ యహంకారము మొదలయిన వాని చేతఁ దెలియఁబడనప్పటికిని జ్ఞానమను మఱియొకవస్తువు చేతఁ దెలియఁబడుచున్నది. అను ననుమానంబునకు ఆత్మ స్వరూపంబునకన్న మఱియొక్క జ్ఞానాంతరం బుండ దని సోదాహరణముగాఁ దెల్పుచున్నారు.

శ్లో॥ స్వబోధేనాన్యదీపేచ్ఛా, బోధరూపతయాత్మనః॥
నదీపస్యాన్యదీపేచ్ఛా, యథాస్వాత్మప్రకాశనే ॥

కం. దీపంబుఁజూడ నొండొక ।

దీపముఁజేరఁగడఁగు పగిదియకాదే చి ।

ద్రూపుండగు పరమాత్ముని ।

దోఁపింపఁగ నన్యబుద్ధితోఁ బనియెల్లన్ ॥

30

టీక. చిత్ + రూపుండు = జ్ఞానస్వరూపుండు అగు,
పరమాత్మునిని, తోఁపింపఁగన్ = కనుపడునట్లు చేయుటకు
అన్యబుద్ధితోఁ = మఱియొక్కటియైనబుద్ధితో, పని
ఎల్లన్ = అంతయును, దీపమును, చూడన్ = చూచుటకు,
మఱియొకదీపమున్ (ను), తేరన్ = తెచ్చుటకు, కడఁగు =
ప్రయత్నించు, పగిదియకాదే = రీతియేకదా?

తా. దీపమును దెల్పుటకు మఱియొక్కదీప మనవసరము;
ఆ రీతిగానే సమస్తమును దెల్పునట్టి యాత్మను దెల్పుటకు
మఱియొక్క జ్ఞాన మవసరముకాదు. అని తెలిసికొనవల
యును.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. బుద్ధి మొదలయినవి ఆత్మను తెలిసికొన
లేనియెడల దానిని తెలిసికొనుట కేది యుపాయం బను నను
మానంబునకు సమాధానరూపమయిన యుపాయంబు శ్రీ జగ
ద్గురువులవారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ నిషిద్ధ్య నిఖిలోపాధీకృ, నేతి నేతీతివాక్యతః ।

విద్వాదైక్యం మహావాక్యై, ర్జీవాత్మ పరమాత్మనోః ॥

కం॥ కాదిది గాదిది యనియెడు ।

వేదార్థసరణి నుపాధివిసరమునెల్లం ।

బోఁదెగడుచు జీవాత్మల ।

తాదాత్మ్యం బెఱుఁగఁదగు సుదారతరొక్తి ॥

31

టీక. ఇదికాదు, ఇదికాదు, అని యనియెడు, వేద + అర్థసరణిని = వేదాభిప్రాయముయొక్క పద్ధతితో, ఉపాధి విసరమునెల్లం = ఉపాధులయొక్క సమూహము సంతయును (కొంచెమెఱుంగుట చాలయెఱుంగుట మొదలయిన రీతులుగా నుండు నుపాధులు అన్నిటిని), బోఁదెగడుచు = విడిచి వేయుచు, ఉదారతర + ఉక్తి = మహావాక్యము చొప్పునను, జీవ + ఆత్మల = జీవునియొక్కయును ఆత్మయొక్కయును, తాదాత్మ్యంబును, ఎఱుఁగఁదగును.

తా. ఎన్నోతాలలో నొక రత్నంబున్న సమయంబునం దురత్న పరీక్షకుఁడు సామాన్యమయినతాలు రత్నములు కావని విడనాఁడు రీతిగానే పేర్లు రూపములు మొదలయిన యుపాధులన్నియును బరమాత్మకాదని వేదంబునందు నిషిద్ధము చెప్పఁబడిన బెఱుంగున నెఱింగి జీవాత్మకును బరమాత్మకును భేదము వ్యవహారమునందే కాని నుష్కప్తిలోనుండు అఖండానందరూపాత్మక పరమాధిములో ఆ భేదములేదు అని మహావాక్యస్వరూపంబునం దెలిసికోవలయును.

అవతారిక. జడంబులుగా నుండునట్టి యుపాధులను
త్రోసివేయనిచో ఆత్మ తెలియఁబడదు. త్రాటియందు పాము
అనుభావము కల్గినప్పు డా భావము అసత్యమని తెలిసి వారింపఁ
బడనియెడల అయ్యది త్రాడు అని తెలిసికొనుటకు వీలులేదు.
అనువిషయము తెల్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అవిద్యకం శరీరాది, దృశ్యంబుద్భవత్క్షరం ।

ఏతద్విలక్షణం విద్యా, దహం బ్రహ్మతీర్థినిర్మలమ్ ॥

కం॥ తిలకింపఁదగు శరీరా ।

దులవిద్యాత్మకములగుటఁ ద్రుంగుడువడు బు ।

గ్గలభంగిని దద్భిన్నా ।

మలచిన్మయుఁ డేన యంచు మది నెఱుంగఁజనున్ ॥

32.

టీక. తిలకింపఁదగు = చూచుటకు వీలుగానుండు, శరీర
+ ఆదులు = దేహము మొదలయినవి (సమస్తములయిన
యుపాధులు). అవిద్యా + ఆత్మకములు = అజ్ఞానముచేత
నేర్పాటు చేయఁబడినవి అగుటఁ = కాబట్టి, బుగ్గలభంగిని =
నీటిబుగ్గలవలె, త్రుంగుడువడున్ = వినాశమునొందును, తత్
+ భిన్న = వానికన్న వేఱయినట్టి, అమల = దొసంగులేని
(జర, మరణము, క్షుత్తు, పిపాస, మొదలయిన మాలిన్యములు
లేనిదగు), చిత్ + మయుఁడు = జ్ఞానస్వరూపుఁడు, (బ్రహ్మము)
ఏన = నేనే, అంచున్ = అని, మదిన్ = మనస్సునందు,
ఎఱుంగఁజనున్ = తెలిసికొనవలయును.

తా. అజ్ఞానముచేత నేర్పాలు గావింపబడిన శరీరము, మొదలయిన యుపాధులు నీటిబుగ్గలవలె వినాశమునొందును. దానంజేసి వానికన్న ప్రత్యేకముగాను, జరా మరణ యుత్పి పానా మోహ శోకంబు లనియెడి షడూర్తులచేత మలినపటు పబడక యును ఉండు పరమాత్ముడను నేనేయని తెలిసికోవలయును.

అవతారిక. “పంచకోశాది” శ్లో॥ మొ॥ “అవిద్య కం శరీరాది “శ్లో॥ వజ్రకుండలయవి యపరోక్ష సాక్షాత్కృతిం గల్గించు శ్రవణపద్ధతి—ఈపయిని 5 శ్లోకములు మననవిధానము.

శ్లో॥ దేహాన్యత్వాన్నమే జన్మ, జరాకార్యులయాదయః ।

శబ్దాది విషయస్పృగో, నిరింద్రియతయా నచ ॥

కం. తనువులకు విలక్షణుడను ।

నను జన్మజరాకృత్య నాకాదులు లోక ।

గొనవు హృషీకవిహీనతః ।

పెనఁగవు శబ్దాదివిషయ బృందములెల్ల ॥

33

టీక. తనువులకు = శరీరములకు, విలక్షణుడను = ప్రత్యేకమయిన వాడను (అయిన), ననుక, జన్మ = పుట్టువు, జరా = ముసలితనము, కృత్య = చిక్కిపోవుట నాశ + ఆదులు పాడయిపోవుట మొదలయినవి (అస్తే - జాయతే - వర్ధతే - పరిణమతే - అపక్షీయతే - వినశ్యతి -

అనునవి షడ్భావ వికారములు), లోఁగొనవు = లోపఱుపవు (చెందవు). హృషీకవిహీనతత్ + ఇంద్రియములు లేమింజేసి, శబ్ద + ఆదివిషయబృంహములు + ఎల్లఁ = శబ్దము మొదలయిన (శబ్దము స్పర్శము రూపము రసము గంధము అనునట్టి) విషయముల యొక్క సమూహములన్నియును, (నన్ను) పెనఁగవు = చుట్టుకొనవు (చెందవు).

తా. నేను స్థూల సూక్ష్మకారణ శరీరంబులకుఁ బరుఁడను. కాఁబట్టి నాకు జరామరణములు చిక్కిపోవుట వినాశము చెందుట మొదలయిన వికారములులేవు. అంతియకాక నాకు ఇంద్రియములులేవు కనుక శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములను విషయంబులతో సంబంధంబును నాకులేదు.

అవతారిక. మనస్సు లేని ఆత్మకు సుఖదుఃఖము లెక్కడివని తీర్మానము.

శ్లో॥ అమనస్తాన్నమే దుఃఖ, రాగద్వేషభయాదయః ।
అప్రాణోహ్య మనా శ్శుభ్ర, ఇత్యాదిశ్రుతికాసనాత్ ॥

కం. ప్రాణము చిత్తము కలుషము ।
లోనగునవి లేని నిర్గులుండను శ్రుతి వా ।
క్యానుసరణి లేవు మనో ।
హీనుండను నాకువగవు నిచ్చయు వెఱపున్ ॥

34

టీక. శ్రుతివాక్య + అనుసరణి = వేదవాక్యానుసారముగా, ప్రాణము(ను) చిత్తము = మనస్సు(ను), కలు

షము = దొనఁగు(ను), లోనగునవి, లేని, నిర్మలుండను
(అరీతిగా) మనః + హీనుఁడను = మనస్సులేని వాఁడను
(అయిన), నాకు, పగవుక్ = చింతయును, ఇచ్చేయుక్ =
కోర్కీయును, వెఱపుక్ = భయమును, లేవు.

తా. వేదప్రమాణానుసారముగా అత్మకు (సుషుప్తి
యందు) మనస్సు ప్రాణము దొనఁగు మొదలయినవి లేవు.
మనస్సు లేని యట్టి నాకు రాగము ద్వేషము భయము మొదల
యినవి వేవు. అట్టి యాత్ముఁడనయిన నేను నిర్మలుండను, పరి
పూర్ణుండను, నిత్యానంద స్వరూపుండను.

అవతారిక. గురుకృపంజేసి తెలిసికొన్న యభిప్రాయము శ్రీ వారు 3 శ్లోకములతో దెల్పుచున్నారు.

శ్లో॥ నిర్గుణో నిష్క్రియో నిత్యో, నిర్వికలోఽనిరంజనః ।

నిర్వికారో నిరాకారో నిత్యముక్తోఽస్మినిర్మలః ॥

కం॥ స్థితరుండ నిత్యముక్తుఁడఁ ।

గరణగుణవిహీన నిర్వికల్పుండ వికా ।

రరహితుండ నిరంజనుండను ।

బరమపవిత్రుండ యాప వర్జితుండఁ దగక్ ॥

35

టీక. (నేను), స్థితరుండఁ = ఎప్పుడును ఉండువాఁడును
నిత్యముక్తుఁడఁ = ఎప్పుడును విడివడి యుండువాఁడను, గుణ
హీనుఁడను = సత్వాదిగుణములు లేనివాఁడను, నిర్వికల్పుం
డను = అంతులేని వాఁడను, వికారరహితుండను = వికా
రము లేనివాఁడను, నిరంజనుండను = మయిల లేనివాఁడను,

పరమ పవిత్రుండ(ను) = మిక్కిలి నిర్మలుండను, రూప
వజ్జితుండ(ను) = రూపము నొందని వాడను.

అవతారిక. పయిని కారణంబుతో నిశ్చయింపఁబడిన
యాత్మయొక్క కలరూపింకను నెట్లెట్లుండుననుటకు సమా
ధానము.

శ్లో॥ అహ మాకాశవ త్సర్వం, బహిరంతర్గతోఽచ్యుతః ।

సదాసర్వసమ స్థిర్ధో, నిస్సంగో నిర్మలోఽచలః ॥

కం॥ వ్యోమముపలె బహిరంత ।

ర్యామి నగుచు నంతటను నెరసిమెఱయు ననూ ।

నామలమూర్తిని సాంగ ।

త్యాము క్తుండ నచపలుండ నఖిలసముండన్ ॥

36

టీక. (నేను), వ్యోమముపలెన్ = ఆకాశముపలె,
బహిః + అంతః + యామిని = బహుటనులోపలను వ్యాపిం
చువాడను, అగుచున్ = అయి, అంతటను, నెరయన్ =
కలియునట్లుగా, మెఱయు = ప్రకాశించునట్టి, అనూన =
హెచ్చయిన, అమలమూర్తిని = నిర్దోష స్వరూపుడను,
సాంగత్య + క్తుండున్ = రాగద్వేషాది లోకసంగతినుండి
విడువఁబడినవాడను, అచపలుండన్ = కదలనివాడను, అఖిల
సముండన్ = అన్నింటను సమానత్వముగల వాడను.

అవతారిక. మఱియు ఆవిషయమే దృఢపఱుపఁబడు
చున్నది.

శ్లో॥ నిత్య శుద్ధవిమృక్షైక, మఖిండానంద మద్వయమ్ ।

సత్యం జ్ఞానమనంతం య, త్పరం బ్రహ్మహమేవతత్ ॥

క॥ ధ్రువుడు యదృచ్ఛఁడనంతుడు !

వివిక్తఁడద్యయుఁడు హర్ష విజ్ఞానమయుం ।

డవికలుఁడును సత్కుండును ।

నపునే డయ్యాత్ముఁడేనయై విలసింతున్ ॥ ✓ 37

టీక. ధ్రువుడు = ఎల్లప్పుడును నుండువాఁడును, యదృచ్ఛఁడు = ముక్తిస్వరూపుఁడును, అనంతుఁడు = అంతలేని వాఁడును, వివిక్తఁడు = ఒంటరియును, (అద్యయుఁడు = ప్రతిలేనివాఁడును. హర్షవిజ్ఞానమయుఁడు ఆనందము యొక్కయును విజ్ఞానము యొక్కయును రూపయినవాఁడును, అవికలుఁడు = వైకల్యము (చెడుట) లేని వాఁడును, నిత్యుడు = దిక్కులు కాలము మొదలయినవానిచే అనవచ్చిన్నుండును, ఏడు = ఎవడు, అవున్ = అగునో, ఆ, ఆత్ముఁడు = పరమాత్ముఁడను, ఏనయై = నేనయై, విలసింతున్ = ప్రకాశింతును.

తా. ఎట్టిసంబంధమును దేనితోను జెందక, కామ శ్రోధలోభమోహ మదమాత్సర్యములు అను అరిషడ్వర్గము లేక, అఖండాభేదానందస్వరూపంబు గల్గినదియై, ఒంటరియైనదై పంచభూతంబుల యునికిం జెందనిదియై, సత్యంబై అనఁగా దిక్కులు కాలము మొదలయినవాని నలన నెట్టి మార్పును జెందనిదియై, యెల్లప్పుడు నుండునదై, సర్వసమంబై, సర్వాం తర్యామియై, పున్నంబుం బాపంబును లేనిదై పరిశుద్ధంబయినదై, సత్వాదిగుణంబులు లేనిదై, కోరుటయును విరోధపడుటయును లేనిదై, స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరంబుల

కుం బరంబయినదై, అవస్థాత్రయంబునందు నాశంబు నొండక
సాక్షిరూపంబుగా నుండునట్టిదియును అయిన పరబ్రహ్మం
బునునేనె యనివేదవాక్యంబులచేత జెప్పఁ బడిన దానిని మన
నంబు గావింపవలసినది.

అవతారిక. పయినఁ జెప్పినరీతిని మననంబు చేలకాల
ముగావించినచో మోక్షము నొందవచ్చు నని నిదిధ్యాసముఖ
మున శ్రీవారు వచియించుచున్నారు.

శ్లో॥ ఏవం నిరంతర కృతా, బ్రహ్మైవాస్మీతి వాసనా ।
పారత్యవిద్యావిక్షేపాన్, రోగానివ రసాయనమ్ ॥

కం॥ ఏను బరమాత్ముఁ డననెడి ।

మానని తాత్పర్యమహిమ మట్టువఱచు న ।

జ్ఞానజ విక్షేపమును రు ।

జానీకంబును దొలించు నౌషధముక్రియన్ ॥

38

టీక. ఏను, పరమాత్ముఁడను, అనెడి. మానని,
తాత్పర్యమహిమ=అభిప్రాయముయొక్క గొప్పతనము, అజ్ఞానజ
విక్షేపము = తెల్విశేమివలనఁగల్గు వినరును, రుజా + అనీ
కంబును = రోగముల యొక్క. సమూహంబును, తొలించు =
పోగొట్టునట్టి, ఔషధము క్రియన్ = మందువలె, మట్టు
వఱచున్ = వినాశము నొందించును.

తా. మందు తినుటవల్ల రోగంబులు నశించిన తెఱం
గున, ఎల్లప్పుడును పరమాత్ముఁడను నేను - కాని అంత

కన్న నితరుండనుకాను అను సభ్యాసంబు గావించుటం జేసి కల్గిన సద్వాసన అజ్ఞానవిఠ్ఠేపమును సంపూర్ణంబుగా నశియింపఁ జేయఁచున్నది అని మిక్కిలి గట్టిగా విశ్వసింపవలయును.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. పయిని అర్థమును మననము గావించుటకు, గొన్ని పద్ధతులు.

శ్లో॥ వివిక్త దేశఆసీనో, విరాగో విజితేంద్రియః ।

భావయే దేశమాత్మానం, తమనస్త మనన్యధీః ॥

కం॥ విజనస్థలోపవిష్టుఁడు ।

విజితేంద్రియ సంచయుండు వీలేచ్ఛుఁడునై ।

భజియింపదగు నమేయుని ।

నిజాన్య శూన్యఁ బరమాత్ము నిశ్చలబుద్ధిక్ ॥

39

టీక. విజనస్థల + ఉపవిష్టుఁడుక్ = జనులులేనిస్థలము నందుఁ గూర్చున్న వాడును, విజిత + ఇంద్రియ సంచయుడుంక్ = జయింపఁబడిన యింద్రియములయొక్క సమూహంబుఁగలవాడును, వీత + ఇచ్ఛుండుక్ = విడువఁబడిన కోర్కులు గలవాఁడును, ఐ, అమేయునిక్ = కొలత చెప్పుటకు వీలుగానివాఁడును, నిజ + అన్యశూన్యక్ = తనకన్న నితరములేనివాఁడును, అయిన పరమాత్ముని, (తానుగా ఆపరమాత్మ నేనెయని), నిశ్చలబుద్ధిక్ = చలనము లేని బుద్ధితో, భజయింపదగును = భావింపవలయును.

తా. జనులయొక్క సందడిలేనిస్థలంబునందుఁ గూర్చుండి ఆశలను విడనాడి యింద్రియంబులను జయించి మనస్సును జిక్కఁబట్టి పరమాత్ముడను నేనె యను భావంబుతోఁచ్యానింపవలయును.

అవతారిక. భేదరూప ప్రపంచ జాగ్రదవస్థలో ఆత్మకర్తృభావన యేరీతిని? అనుననుమానంబునకు సమాధానంబు శ్రీ వారిచే వచియింపఁబడుచున్నది. ✓

శ్లో॥ ఆత్మస్యే వాఖిలం దృశ్యం, ప్రవిలాప్య ధియాసుధీః ।

భావయే దేకమాత్మానం, నిర్మలాకాశవత్స్పదా ॥

కం॥ అవలోక్యం బైనసకల ।

భువనంబుల సుజ్జ్వలమతి బుధుఁ డాత్మునియం ।

దు విలయమొనర్చి కేవలుఁ ।

(బ్రహ్మలగ్గనమును బోలె భావింపఁ జనున్ ॥ ✓

40

టీక. అవలోక్యంబు + అయిన = చూడఁదగిన, సకల భువనంబులును = సమస్తలోకంబులును ఉజ్జ్వలమతిన్ = (కామక్రోధములు లేక) వెలుంగు బుద్ధితో, బుధుఁడు = తెల్విగలవాఁడు, ఆత్మునియందు = పరమాత్మయందు (తనయందు), విలయము + ఒనర్చి = లయంబొందించి, కేవలున్ (తనను), (బ్రహ్మలగ్గనమునుబోలెన్ = దొనఁగులేని యాకాశంబును బలె, భావింపఁజేనును.

తా. ఏరీతిగా మానవునికి నిద్రావస్థయందుఁ బ్రపంచంబగుపడదో ఆరీతిగా తెల్విగలవాడు ఈ పేర్లు రూపములుగల

సమస్తంబయిన ప్రపంచంబును కలఁకలేని బుద్ధితో నాత్మ
యందు లయింపఁజేసికొని యెల్లప్పుడును నిర్మలంబయిన
యాకసంబుం బలె బరమాత్మునిని దననుగాఁ దలంప
వలయును.

అవతారిక. పేర్లు రూపులు జాతులు క్రియలు మొదలయిన
రూపములతోనుండు సమస్తజగత్తునంతయును అజ్ఞానమునం
జేసి కల్లఁజేయఁబడినందున తల్లోకమంతయును ససత్యం బని
త్రోసి రాజుగావించి,

శ్లో॥ రూపపర్ణాదికం సర్వం, విహాయ పరమార్థవిత్ ।

పరిపూర్ణచి దానంద, స్వరూపేనాపతిష్ఠతే ॥

కం॥ సారార్థవేదివర్ణా ।

కారాదిక మగు నిఖిలముఁ గడఁద్రోయుచు నిం ।

దారిన చిత్సుఖరూపుం ।

దైరంజిలుచుండుఁ దానునక్రాంతంబున్ ॥

41

టీక. సార + అర్థవేది = పరమార్థమును (జ్ఞానమును)
తెలిసినవాఁడు, వర్ణ + ఆకార + ఆదికము + అగు = కులము
(బ్రాహ్మణుఁడు మొదలయిన జాతులు) రూపము (మను
ష్యుఁడు మొదలయిన రూపములు) మొదలయినవి కలదియగు,
నిఖిలము = (ఈ కనుపడు) సమస్త ప్రపంచమును, కడఁద్రో
యుచున్ = (ఇదంతయును నవిద్యచేత నేర్పాటయినదని) విడ
నాడుచు, నిండారిన = పరిపూర్ణంబయిన, చిత్ సుఖరూపుండు +

ఐ = జ్ఞానానందస్వరూపుండు ఐ, తాను, అశ్రాంతంబు = ఎల్లప్పుడును, రంజితుచేండు = ఆనందించుచేండును. ✓

తా. తెలివి నెఱింగినవాడు అవిద్యచేత నేర్పాటు చేయఁబడిన యీ పేర్లును రూపములును మొదలయినవి గల లోకంబునంతయును ఆత్మకన్నను బ్రత్యేకంబయినదానినిగా నెఱింగి సత్యంబై జ్ఞానానందమయంబై సుషుప్తియందు విభజించుటకు వీలులేని అఖండస్వరూపుఁడయిన తనయందు మనస్సు అనునది లేమింజేసి సమస్తంబయిన జగంబునులే నిదేయగును, / కాఁబట్టి యిది యంతయును మనస్సుచేతఁ గల్పింపబడినదేకాని సత్యంబుకాదని నిశ్చయించి యెడతెగని యానంద మయంబయిన రూపంబుతో నుండును.

అవతారిక. జ్ఞాత - జ్ఞానము - జ్ఞేయము (తెలిసికొను వాడు - తెలివి - తెలిసికోఁదగినది) అనుత్రిపుటి (మూఁటి సముదాయము) తేటతెల్లముగాఁ గనుపడుచున్నది కదా ? అప్పుడు ఆత్మకు ఒకటి అను స్వభావ ముండుటకు వీలేట్లగును ? అను ప్రశ్నకు సమాధానముగా ఆత్మలో ఈ భేదంబులు ఉండుట నిక్కముకాదని తెల్పఁబడియెడిది.

శ్లో॥ జ్ఞాతృజ్ఞాన జ్ఞేయ భేదః, పరే నాత్మని విద్యతే ।
చిదానందైక రూపత్వా, వ్రీహ్యతేస్వయమేవ తత్ ॥

కం॥ జ్ఞానము జ్ఞేయము జ్ఞాతయు ।
నానామరువిభేదములు చనవు విభునిఁ జిదే ।
కానందుండగు కతమునఁ ।
దా నిచ్చలు నివ్వటిల్లుఁ దనకుం దానై ॥ ✓

టీక. జ్ఞానమున్ = తెలివియును, జ్ఞేయమున్ = తెలిసి
కొఁదగినదియును, జ్ఞాతయున్ = తెలిసికొను వాఁడును, నాన్ =
అని, అమరు = ఒప్పునట్టి, విభేదములు = భేదములు, విభునిన్ =
పరమాత్మునిని, చనవు = చెందవు, (అతఁడు), చిత్ = ఏక +
ఆనందుండు జ్ఞానానందైక రూపుండు, అగు కతమునన్ =
అయిన కారుణ్యము నంజేసి, తాను, నిచ్చులున్ = ఎల్లప్పుడును
తనకుతానై, నివ్వటిల్లున్ = ప్రకాశించును.

తా. ఆత్మయందు స్వప్నజాగ్రదవస్థలయందు తెలిసి
తెలిసికొనువాఁడు తెలిసికొనబడఁదగినది అను భేదములు
కానుపించెడిని. అయినను ఈ భేదములు నిజమునకు ఆత్మలో
లేవు, కనుక ఇయ్యవి అసత్యంబుగా అవిద్యచేత ఆత్మకుఁ
గల్పింపఁబడి వ్యావహారికముగా ఆత్మలోఁ గనుపట్టు చేున్నవి.
కాని మహావాక్యాభిప్రాయప్రకారముగా విచారించిన
యెడల ఆత్మయం దీభేదము ఎంతమాత్రమును వీరితిగాను
లేదు. ఎందు కందురా ? ఆత్మసత్యజ్ఞానానందమయుండు.
కనుక స్వయంప్రకాశుండగును.

అవతారిక. “ వివిక్తదేశ ” శ్లో॥ మొ॥ “ జ్ఞాతృ
జ్ఞాన ” శ్లో॥ వఱకు మనన నిదిధ్యాసనపద్ధతులుచెప్పఁ బడినవి.
ఈ పయినను శుద్ధవస్తుధ్యానమునకుఁ బ్రత్యక్షఫలంబు చెప్పఁ
బడియెడిని.

శ్లో॥ ఏవమాత్మారణాధ్యాన, మథనే సతతం కృతే ।

ఉదితావగతిజ్వాలా, సర్వాజ్ఞానేంద్రసం దహేత్ ॥

కం॥ ఈవగ నాత్మారణిలో ।

భావ నయను నిత్యమథన భవ్యక్రియచే ।

నావిర్భవించు జ్ఞానశి 1

ఖావినర మెఱుంగమియను కట్టెల నేర్చున్ ||

43

టీక. ఈవగన్ = ఈరీతిగా, ఆత్మ + అరణౌ = ఆత్మ
యను అరణిగొయ్యయందు, భావన=ధ్యానము, అను, నిత్య=
ఎడతెగని, మథన = తఱచుట, (అనునట్టి), భవ్యక్రియచే =
మంచిపనిచేత, ఆవిర్భవించు = పుట్టునట్టి, జ్ఞాన = తెలియను
నట్టి, శిఖావినరము = జ్వాలలసమూహము, ఎఱుంగమి =
అజ్ఞానము, అను, కట్టెలన్ = కర్రలను, ఏర్చున్ = కాల్చి
వేయును.

తా. ఈరీతిగా ఆత్మయనెడు అరణిగొయ్యయందు
ధ్యానంబను మథనంబు గావించినచో జ్ఞానంబనునగ్ని
జ్వాలాసమూహంబేర్పడి అజ్ఞానంబను వంటచెఱకులను గాల్చి
పాఱవేయును.

(రూపకాలంకారము).

అవతారిక. జీవాత్మైక్య జ్ఞానముతో దేహంబును
ఇంద్రియంబులును తాను అను భ్రాంతి సంపూర్ణముగా నశిం
చును. దానంజేసి నచ్చిదానందమయుండు అయిన వరమాత్మ
స్వయంబుగాఁ దానే కనుపడును అనిచెప్పఁ బడియెడిది.

శ్లో॥ అరుణేనేవబోధేన, పూర్వం సంతమనే హృతే ।

తత ఆవిర్భవే జాత్నా, స్వయమే వాంశుమానివ ॥

క॥ మునుమున్నుగ సంతమసం

బును జొక్కపుటెఱుక యనెడు పొడుపుంజాయల్ ।

తునిచిన యంతటఁ బ్రద్యో ।

తనుచాడ్చున నాత్మ శనకుఁ దాన వెఱుంగున్ ॥

44

టీక. మునుమున్నగ్ = ముందుగా, సంతమనంబును = (అజ్ఞానము అను) చీకటిని, చొక్కపు + ఎఱుక అనెడు = నిర్మలజ్ఞానము అనునట్టి, పొడుపుంజోయల్, అరుణ కాంతులు, తునిచిన యంతటఁ = భంగము చేయఁగా, ప్రద్యోతను చాడ్చునఁ = సూర్యనిరీతిగా, ఆత్మ, తనకుతానే, వెలుంగును. (రూపకానుప్రాణిత శ్లేషాలంకారము)

అవతారిక. ఆత్మనిత్య జ్ఞానస్వరూపి. కాబట్టి యతనిని నజ్ఞానంబునం జేసి పొందుటకు వీలులేదు. జ్ఞానంబునంజేసియే యాత్మను పొందవలయునని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆత్మాతు సతతం ప్రాప్తోఽ, ప్యప్రాప్తవదవిద్యయా ।

తన్నాశే ప్రాప్తవద్భృతి, స్వకంతాభరణం యథా ॥

కం॥ పరమాత్ముఁ డెల్లకాలము ।

దొరకియును నవిద్యకతన దొరకం డదియొక ।

సరిపోయినచో నిజకం ।

ధరమందలితొడవు వోలెడక్కి వెలుంగుకొ ॥

45

టీక. పరమాత్ముఁడు ఎల్లకాలమును, దొరకియును - లభించువాఁడె యయినప్పటికిని, అవిద్యకతనఁ = అజ్ఞానకారణంబునఁజేసి, దొరకఁడు = లభింపడు. అదియొక = ఆయజ్ఞానంబు, సరిపోయినచోకొ = నశించినయెడల, నిజకంధరమందలి = సొంతమయినమెడలోని, తొడవువ్రాలెకొ = ఆభరణమువలె, తక్కి = స్వాధీనంబై, వెలుంగును.

తా. ఒకానొకఁడు మైమఱపునంజేసి తన కంతంబునం దుండు నొకానొక యాభరణంబు లేదని దుఃఖము నొంది

కొంతకాలంబునకు తెల్వీగల్లి యది తనమెడలోనుండుట యెఱింగి సంతసంబునొందును. ఆరీతిగా సత్యజ్ఞానానందమయుడయిన పరమాత్ముండు అంతట తానే యున్నాడు. అయినప్పటికిని సంసారములోఁ బడినవాఁ డా సంగతిని మఱచి తెల్వీఁజెంది తన్నుఁదా నెఱింగి నిత్యానందమయుండుగాఁ గాన్పించెడిని.

అవతారిక. సచ్చిదానందమయుండై జీవుండు పరమాత్మకన్న నితరుండుగా నుండునుగదా ? అట్టిజీవునకును పరమాత్మకును ఐక్యమని జెప్పటకే రీతిగా వీల్పడును ? అనుననుమానంబునకు సమాధానము.

స్లో॥ స్థాణౌపురుషవద్భృంత్యా, కృతాబ్రహ్మణిజీవితా ।
జీవస్యతాత్త్వికే రూపే, తస్మిన్ దృష్టే నవర్తతే ॥

కం॥ ధ్రువమున బమ్మెరచే నరు ।

నవలోకించెడు పడువున నాత్మునిలోజీ !

వవికల్ప మడరుఁ దత్త ।

త్వవిధమెఱుంగనాత్మ జీవతాత్వక్తుఁడగున్ ॥

46

టీక. బమ్మెరచేన్ = ధ్రువమతో, ధ్రువమునన్ = (స్థిరమయిన) కొయ్యయందు, నరున్ = మనుష్యునిని, అవలోకించెడుపడువునన్ = చూచురీతిగా, ఆత్మలోన్, జీవవికల్పము = జీవుండు అనువికారభావము, అడరున్ = ఒప్పును, తత్ + తత్త్వవిధము + ఎఱుంగన్ = ఆ జీవునియొక్క యథార్థరీతిని నెఱింగినయెడల, ఆత్మ = ఆత్ముండు, జీవతాత్వక్తుఁడు + అగున్ = జీవుండు అనుస్వభావమునుండి విముక్తుఁడగును.

తా. చీకటిలో నొక మొద్దుజూచి దొంగగా భ్రమించినప్పుడు దానివలన భయకంపంబు లేర్పడును. కాని దాని నిజస్థితి తెలిసినతరువాత ఆ మొద్దునందు నారోపింపఁబడియుండిన దొంగ యను స్వభావము పోయి దానివలని భయకంపాదులు నాశంబగును. ఆ రీతిగానే భ్రాంతింజేసి పరమాత్మయందుఁ గల్పింపఁబడిన జీవత్వమునుగూర్చి శ్రుత్యుక్త పద్ధతిగా నరసినయెడల తజ్జీవత్వము మాయంబయిపోయి తాను కర్తృత్వభోక్తృత్వంబులును చింతచీకటులును లేని పరమాత్ముండగును అని భావము.

అవతారిక. నరుండను నేను - నా కొడుకువీడు అని కనుపడుచున్నప్పుడు నేను నరుండను కాననుట యెట్లను ననుమానంబునకు “అది యంతయు భ్రాంతివలన” నని సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ తత్త్వస్వరూపానుభవా, దుత్పన్నం జ్ఞాన మంజసా ।

అహం మమేతి చాజ్ఞానం, బాధతే దిగ్భ్రమాదివత్ ॥

కం॥ పరమాత్మ రూపచింతా ।

పరిపాక ప్రభవబోధభానుద్యుతిన ।

త్వరముగ నాయది నే నని ।

మరపెడు నజ్ఞాన దిగ్భ్రమంబును బాపున్ ॥

47

టీక. పరమాత్మ = పరమాత్మునియొక్క, రూపచింతా = కలరూపును విచారించుటయొక్క, పరిపాకప్రభవ=

నిండుతనమునుండియేర్పడు, బోధభానుద్యుతి = జ్ఞానము అను
 సూర్యప్రకాశము, సత్వరముగఁ = వేగముగా, “నాయది”
 “నేను” అని, మరపెడి = తెల్వి తప్పించునట్టి (అజ్ఞానము
 అను), దిక్ + భ్రమంబును = దిక్కు: తెలియనిరీతిని,
 పోవును = పోగొట్టును.

తా. చీకటిలో దిక్కులు తెలియక భ్రమించువానికి
 సూర్యదర్శనంబునం జేసి ఆకలతపోయినట్లు అభేదాత్మాను
 భవంబునంజేసి “నేను నాయది” అను అజ్ఞానంబు పూర్ణం
 బుగా నశించును.

(రూపకాలంకారము.)

అవతారిక. ఆత్మతత్వమెఱింగిన వానికంతయును దన్న
 యంబుగానే కనుపడునని తెల్పుచున్నది.

శ్లో॥ సమ్యగ్విజ్ఞానవాన్మోగీ, స్వాత్మస్యే వాఖిలంస్థితమ్ ।

ఏకంచ సర్వ మాత్మాన, మిక్షతే జ్ఞానచక్షుషా ॥

కం॥ సమధిక సంఖ్యాకృతసుఖ ।

యమివరుఁ డఖిలంబును దనయం దిడియాస ।

ర్వము నిర్విశేషమగు బ్ర ।

హ్నా మటంచుం జూచు సంవిదక్షులచేతఁ ॥

48

టీక. సమధికసంఖ్యాకృతముఖయమివరుడు = విశే
 షమయిన విజ్ఞానము గా యోగీశ్వరుఁడు, అఖిలంబు
 ను = సమ స్తమును, తనయందు, ఇడి = ఏర్పాటుచేసి
 కొని, సర్వము, నిర్విశేషము + అగు = సమము అయిన,

బ్రహ్మము, అటంచు, సంవిత్ + అక్షులచేత = జ్ఞాన
నేత్రంబులతో, చూచును.

తా. అనుమానాలోచనాది వైపరీత్యములు లేని
బ్రహ్మజ్ఞాని సర్వమును తనయందే యుండినట్లుగాను, అన్ని
యును దనతో సమానముగాను, తానుగాను, జ్ఞానదృష్టితో
నెరింగి యానందమయుండై యుండును.

అవతారిక. ప్రత్యేకముగా కానవచ్చుచున్న యీ
లోకం బాత్మకన్నఁ బ్రత్యేకంబయినది కానట్లు చెప్పటకెట్లు
వీల్పడునను ననుమానంబునకు సోదాహరణంబుగాఁ బ్రత్యు
త్తరము చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆత్మైవేవం జగత్సర్వ, మాత్మనోఽన్యన్నకించన ।
మృదోయద్వద్భూదీని, స్వాత్మానం సర్వమిక్షతే ॥

కం॥ భాండములకన్న మృతస్నియు ।

నొండైనది గాని భంగి నొప్పఁడు, పరమా ।

త్నం దీ దృష్టములకన ।

న్యండయి యాతఁడె, జగము యోగి దలంచు ॥

49

టీక. మృతస్నియు = మట్టి, భాండములకన్న =
కుండలకన్న, ఒండయినది = ప్రత్యేకంబయినది, కాని, భంగి =
రీతిగా, ఈ, దృష్టములకు = కనుపడునట్టివానికి, పరమా
త్మండు, అన్యండయి = ప్రత్యేకమయినవాడై, ఒప్పఁడు =
ఉండఁడు, ఆతఁడె = ఆ పరమాత్మండు, జగము = లోకము.
అని, యోగి = ఆత్మజ్ఞాని, తలంచును.

తా. మట్టితోఁ జేయఁబడిన కుండలు వేఱువేఱుగా
 తోచినప్పటికిని వాని ముఖ్యకారణనస్తువయిన మట్టి
 యొక్కటే యయినట్లు ఈ నామరూపమయంబయిన ప్రపం
 చంబంతయును జ్ఞానదృష్టితోఁ జూచినచోఁ బరమాత్ముని
 కన్న నన్యంబయినది కాదనియు ఈ కనుపడువాని కన్నిటికిని
 ముఖ్యకారణం బాత్మయే అసీయు నభేదభావమును జ్ఞాని
 చెందుచున్నాఁడు.

(ఉపమానాలంకారము).

అవతారిక. పయినఁ జెప్పఁబడిన యవస్థయే జీవన్ముక్తి
 యని వచింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ జీవన్ముక్తిస్తు త ద్విద్యా, త్వాహ్వాపాధిగుణాత్కత్యజేత్ ।

ససచ్చిదాది ధర్మత్వాత్, భేజే భ్రమరకీటవత్ ॥

కం॥ జీవన్ముక్తి యనంబడుఁ ।

కోవిదుని మొదటి యుపాధి గుణమోక్షము తా ।

దైవాఱును గీటం బలి ।

కైవడిఁ బరుండై చిదాది ఘనధర్మతతిక్ ॥

50

టీక. కోవిదుని = జ్ఞానియొక్క మొదటి = మొదటఁ
 జెప్పఁబడిన, ఉపాధిగుణమోక్షము = దేహములు ఇంద్రియ
 ములు గుణములును అనువానినుండి విడుదల, జీవత్ +
 ముక్తి = బ్రతికియుండఁగానే (జీవునికి) విడుదల, అనఁబడును
 తాను = ఆ జ్ఞాని, కీటంబు అల్లికైవడిక్ = పురుగుతువైద
 అయినరీతిని (భ్రమరకీటన్యాయముగా), పరుండు + ఐ, చిత్ +

ఆదిఘనభర్తృతతిక్ = జ్ఞానాదుల (జ్ఞానము ఆనందము మొదలయినవాని) యొక్క గొప్పభర్తృములతో, పరుఁడై = పరమాత్ముఁడై, దై వాఱును = ప్రకాశించును.

తా. తుమ్మెద యొకానొక పురుగును గైకొనివచ్చి కొన్నిపద్ధతులు చేసినంత ఆ పురుగు భయముతో కదలకయుండి తానును తుమ్మెదరూపమును జెందును. ఆ రీతిగానే శ్రవణమననాదులయిన పయినఁదెల్పినపద్ధతులచేత ఆత్మ విచారణము జరగఁగా జీవుండు బ్రహ్మస్వరూపంబును జెంది వృత్తిలేని వాఁడైయుండుట జీవన్ముక్తి.

అవతారిక. ఆత్మ ఎప్పుడును ఆనందమయుండు.

శ్లో॥ తీర్త్వా మోహార్ణవం హత్వా, రాగద్వేషాదిరాక్షసాన్ ।

యోగీ శాంతిసమాయుక్తః, ఆత్మారా మో విరాజతే ॥

కం॥ యోగియు మోహార్థిఁడచి ।

రాగద్వేషాదిదైత్య రాజి నడచి తా ।

రాగిలు నాత్మారాముం ।

డైగెంటని శాంతి మదిని నలరారఁగన్ ॥

51

టీక. యోగియున్ = జ్ఞాని, మోహ + అర్థిన్ = అజ్ఞానము అను సముద్రమును, కడచి = దాటి, రాగద్వేష + ఆది దైత్యరాజిన్ = కోరిక విరోధము మొదలయిన రాక్షసుల యొక్క, వరసను ఎడచి = అణగించి, తాను, ఆత్మ + అ + రాముండ్లై, ఆత్మయను విష్ణువగు శ్రీరాముండ్లై (ఆత్మ శ్రీరామునింబోలి), మదిని = మనస్సునందు, గెంట

ని శాంతి = అణపబడని శాంతి, అలరారంగ్ = ఒప్పుగా,
రాగిలు = ఒప్పును.

(రూపకశ్లేష)

తా. శ్రీరామచంద్రులవారు సముద్రంబు దాటి
రాక్షసులను సంహారంబు గావించి సీతను చెంది తన పురికి
నేతెంచి ప్రకాశించిన తెఱంగున జ్ఞాని యయినవాఁడు జ్ఞానంబని
యెడి ఓడతో నజ్ఞానంబనునట్టి సముద్రంబునుదాటి కామ
క్రోధములు మొదలయిన శత్రురాక్షసులను సంహారంబు
గావించి శాంతి యను దేవిని జెంది సర్వదా సుఖప్తిలో
నున్నట్లుగా వృత్తులు లేక సదానందమయుండుగాఁ
దనరుచున్నాఁడు అని భావంబు. (శ్రీమద్రామాయణకథ అను
సంధేయము).

శ్లో॥ బాహ్యోత్కసుఖాసక్తిం, సి త్వౌత్కసుఖ నిర్వృతః ।
ఘటస్థదీపవచ్ఛశ్వ, దంతరేవ ప్రకాశతే ॥ ✓

కం॥ వెలుపలి నశ్వరసౌఖ్యం ।

బులయందలి తగులు ద్రోచి బుధుఁ డాత్మసుఖో ।

జ్వలమతియై తనలో ని ।

చ్చలువెలయు ఘటస్థదీప సంకాశముగ్ ॥

52

టీక. వెలుపలి = బయటి, నశ్వర = నశించునట్టి,
(కనులు ముక్కులు మొదలయినవానిచే ననుభవించఁగిన)
సౌఖ్యంబులయందలి, తగులు = సంబంధమును, ద్రోచి =
వదలి, బుధుఁడు = జ్ఞాని (అయినవాఁడు,) ఉజ్వలమతియై =

ప్రకాశించు మనస్సుగలవాడై, ఘటస్థదీపసంకాశముగఁ =
కుప్పెలోని దీపము పోల్కితో, తనలో, నిచ్చులుఁ = ఎల్లప్పు
డును, వెలయుఁ = ఒప్పును,

తా. విషయవాసనల నన్నిటిని విడిచి నిత్యానందమ
యుండయిన జీవుండు కుప్పెలోని దీపంబుంబలె తనకుఁదానే
వెలుంగుచుఁ దనకుఁదానే సాక్షిగా నుండును.

(ఉపమానాలంకారము)

అవతారిక. పయినఁజెప్పిన రీతిని జీవన్ముక్తి నొందిన
జీవుండు ప్రారబ్ధ వినాశపర్యంతమును ఉండవలసిన పద్ధతి శ్రీ
జగద్గురువులవారిచే సెలవీయఁ బడుచున్నది. ✓

శ్లో॥ ఉపాధిస్థోఽపి తద్ధర్మైః, రలిప్తో వ్యోమవస్సునిః ।

సర్వవిన్నూఢవత్తిష్ఠే, దశక్తో వాయువచ్ఛరేత్ ॥

కం॥ మునియు నుపాధిస్థితుఁడ ।

య్య నభముక్రియఁ దద్గుణౌఘ మొందకసర్వం ।

బునెఱింగి మొఱకుఁబోలుచు

ననిలంబుకరణి నసక్తుడై చరియించుక ॥ ✓

53

టీక. మునియుఁ = తెల్విగలవాఁడు (ముని = ఋషి =
యోగి = జ్ఞాని,) ఉపాధిస్థితుఁడు = దేహము మొదలయినయు
పాధులలో నుండువాఁడు, అయ్యను = అయినను, నభము
క్రియఁ = (కుండలు మొదలయినవానిలో నుండు) ఆకసము
రీతిగా, తత్ + గుణ = ఓఘము = వాని గుణముల సమూ

హామను, ఒందక = చెందక, సర్వంబును, ఎటింగి, మొఱకు =
మూర్ఖునిని, పోలుచు, అనిలంబుకరణి = గాలివలె, అస
క్తుడు = కోర్కి నొందనివాడు, ఐ, చరియించు = సంచరించును.

తా. కుండలు మొదలయిన యుపాధులయందుండునాక
సం బాకుండలు మొదలయిన వానితో నెట్టి సంబంధమునొంది
యుండ నట్లుగా జీవన్ముక్తి నొందినవాడు దేహద్యుపాధి
సంబంధంబు నొందక తనకన్నియును దెలిసియూండినప్పటికిని
నేమియు నెఱుంగని యట్లు మెలఁగుచు కోర్కులు లేనివాడై
గాలివలెనే ప్రారబ్ధ వినాశపర్యంతమును సంచరించు చుండును.

(ఉపమానాలంకారము.)

అవతారిక. దేహవినాశానంతరము కైవల్యలాభ
(శరీరము లేనిది) మేనా ? యను ననుమానమునకు సమా
ధానము.

శ్లో॥ ఉపాధివిలయా ద్విష్ణో, నిర్విశేషం విశేష్యుః ।

జలే జలం వియ ద్వోయిమ్ని, తేజ స్తేజసి వాయథా ॥

కం॥ జ్ఞానియు సుపాధు లంతం ।

బై నంతన నిర్విభేదుడయి విష్ణువునక ।

లీనుడగు నీరు నీరము ।

లోనగ్గిని నగ్ని మిన్నులో మిన్నుక్రియక ॥

54

టీక. ఉపాధులు = దేహములు (3) అంతం బై నంతన,
జ్ఞాని (యుక), నిర్విభేదుండు = భేదము లేనివాడు, అయి,

విష్ణువునక = (అంతటను వ్యాపించినట్టి) పరమాత్మునిలో,
 నీరు, నీరములోక = నీటిలోను, అగ్ని, అగ్నిని = అగ్నిలోను,
 మిన్నులో = ఆకాశములో, మిన్ను = ఆకాశమును, క్రియక =
 రీతిగా, లీనుడు + అగుక = చేరినవాడగును.

తా. కుండలోనుండు నీరును అగ్నియును ఆకాశమును
 ఆకుండను విడిచి నీరు నీటిలోను (సముద్రములో) అగ్నిగొప్ప
 అగ్నిలోను ఆకాశ మఖండాకాశములోను చేరి ఆయాయఖండ
 నస్తువులయొక్క స్వరూపంబులను జెందిన తెఱంగున అంతః
 కరణాది శరీరత్రయ విముక్తి జెందగానే జీవుండు శరీరములు
 లేని కేవలత్వంబును / బొందిన మోక్ష ప్రాప్తుడగును.
 వాడు జ్ఞానానందస్వరూపమయిన సుషుప్తిజెంది మరల
 నిద్రమేల్కన్న వానివలె లోకాభిముఖుండుగాక మఱియొక
 శరీరంబును బొందక సచ్చిదానందమయుండగును. (సుషుప్తి
 నందఱును అనుభవించురు. కాని వారి కజ్ఞానం బుండుటంజేసి
 జీవుండిట్టి యెడతెగని యానందమయుండని తెలియదు.
 అందుండువానికి ఏభేదములేక అంతయును సఖండముగా తా
 నుగాక తదవస్థలో వే జేద్దియును నుండమింజేసి యయ్యది
 నిష్ప్రపంచమయంబుగాను దుఃఖంబులేనందున సౌఖ్యమ
 యంబుగాను ఉండును.)

(విదేహ కైవల్యప్రాప్తి ఉపమానంబులతో జెప్పఁ
 బడినది. కనుక ఉల్లేఖము.)

అవతారిక. సర్వాతిగంబయిన బ్రహ్మంబు యొక్క
తాటస్థ్యలక్షణమునుగూర్చి శ్రీనారు 3 శ్లోకములను సెల
విచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ యల్లాభా న్నాపరోలాభో, యత్సుఖా న్నాపరం సుఖం ।

యద్జ్ఞానా న్నాపరంజ్ఞానం, తద్రభప్యే త్యవధారయేత్ ॥ ✓

కం॥ ఏలాభ మఖిలలాభో ।

త్రాలంబగు, నే సుఖమును దక్కుసుఖంబుల్ ।

వోలవు, లేదే యెఱుకకు ।

మేలైన యెఱుక, యదియసుమిబ్రహ్మ మగున్ ॥

55

టీక. ఏ = దేనియొక్క, లాభము = దొరకుట, అఖిల
లాభ + ఉత్తాలంబు = సమస్తలాభములలో నెచ్చయినది,
అగునో, ఏ = దేనియొక్క, సుఖమును, తక్కు = తక్కిన,
సుఖంబులు, వోలవు(వ్రా), ఏ = (దేనియొక్క,) ఎఱుకకక =
తెల్వికన్నను మేలయిన, ఎఱుక = తెల్వి, లేదు (దో) అదియ,
బ్రహ్మము అగును సుమీ !

తా. ఏది లభించుటకంటె నెచ్చయిన లాభమును దేని
సౌఖ్యమునకన్న నెచ్చయిన సుఖంబును దేని తెల్వికన్న నెచ్చ
యిన తెల్వియును లేవ్రా అదియే పరబ్రహ్మము.

శ్లో॥ యద్బుద్ధ్యానా పరం దృశ్యం, యదృశ్యాన పునర్భవః ।

యద్జ్ఞాత్వా నాపరంజ్ఞేయం, తద్రభప్యే త్యవధారయేత్ ॥

కం॥ ఏది దోఁపదృశ్యమొండుం ।

డదు, దేని నెనయఁ బునర్జన్మ నన ముక్కలు, నె ।

య్యది బుద్ధమైన నొప్పా ।

రదితర వేద్యం, బదియే పరబ్రహ్మ మగున్ ॥ ✓

56

టీక. ఏది, తోడ = కన్నడిగియెడల, = దృశ్యము
 చూడఁదగినది, ఒండు = మఱియొకటి, ఉండదు(దో), దేనిని,
 ఎనయన్ = చెందినయెడల, పునః + జననము = మరలఁబుట్టు
 ట యనునది, ఉక్కు + అఱున్ = వినాశమొందునో (నసి
 తప్పనో), ఎయ్యది, బుద్ధము + ఐనన్ = తెలియఁబడిన
 దయినచోన్, ఇతరవేద్యంబు = తెలియఁదగినట్టిది మఱి
 యొకటి, ఒప్పారదు = ఉండదో, అదియె, పరబ్రహ్మము అగును.

తా. దేనినిగనుంగొన్నపిమ్మటఁ జూడఁదగినదియును,
 దేనిం జెందినపిమ్మటఁ బునర్జన్మంబును, దేని నెఱింగిన
 పిమ్మట నెఱుంగఁ దగినదియును నుండవ్రా అదియే పరబ్ర
 హ్మము.

శ్లో॥ తిర్య గూర్ధ్వమథః పూర్ణం, సచ్చిదానందమద్వయమ్ ।

అనంతం నిత్యమేకం య, త ద్రవ్యహేత్యవధారయేత్ ॥

కం॥ క్రిందను మీఁదనునడుమను ।

క్రిందై యెయ్యది నెరసియుఁ గడు సత్యచిదా ।

నందైక మనంతము నయి ।

పొందుకొను నెదియదిబ్రహ్మయగ నెన్నఁదగున్ ॥

57

టీక. ఎయ్యది = ఏది, క్రిందను = క్రిందికిని, మీదను =
 పయికిని, క్రిందై = నిండుకొన్నదై, నెరసి = వ్యాపించి,
 నెగడున్ = ప్రకాశించునో, సత్యచిత్ + అనంద + ఏకముఁ
 అఖండసచ్చిదానందమును, అనంతమున్ = అంతులేని
 దియును, అయి, పొందుకొనున్ = ఒప్పునో, అది, బ్రహ్మ
 ముగా, ఎన్నఁదగును.

తా. క్రిందికిని మీదికిని ప్రక్కలకును అంతటను వ్యాపించి అంతులేని సచ్చిదానందమయంబు అయినదియును నిత్యంబయినదియును అగువస్తువే బ్రహ్మము.

అవతారక. బ్రహ్మేతర వస్తువులగు నింద్రియాదు లసత్తులని యుపనిషదభిప్రాయమని తెల్పబడు చేన్నయని.

శ్లో॥ అతద్వ్యావృత్తిరూపేణ, వేదాంతైర్లక్ష్యతేఽవ్యయమ్ ।

అఖండానందమేకం య, తద్రూపేత్వే వధారయేత్ ॥

కం॥ శ్రుతిసారమెట్టిమూర్తికి ॥

వ్యతిరిక్తంబుల నసత్యమని కను నయ్య ।

చ్యుతుని నఖండసుఖైకా ।

కృతిని బరబ్రహ్మమనుచు దృఢపఱుపఁ దగున్ ॥ 58

టీక. శ్రుతిసారము = వేదాంతము, ఎట్టి, మూర్తికి = స్వరూపంబునకు, వ్యతిరిక్తంబులన్ = ప్రత్యేకంబులయిన వానిని, అసత్యము + అని = అసత్తు అని, కనున్ = తలంచునో, ఆ, అచ్యుతునిన్ = చెడిపోవుట లేనివాడును, అఖండముఖ + ఏక + ఆకృతిని = అంతులేని సుఖముయొక్క గొప్ప రూపుగల వాడును అగువానిని, పరబ్రహ్మము, అనుచున్ = అని, దృఢపఱుపఁదగును.

తా. బ్రహ్మమునకుఁ బ్రత్యేకంబులయిన దేహేంద్రియాదులు అసత్తనియును అఖండానందమయంబును అచ్యుతంబును అగు మిగిలినదే బ్రహ్మాంబని యుపనిషదభిప్రాయము.

అవతారిక. బ్రహ్మ మొదలయిన వారికి సఖిండా
నంగంబు గలదుగదా ? అశ్వమేధములు మొదలయిన తల్లో
కంబులను పొందుపొంటు గావింపఁబడుచున్నవి. అట్టివారు
పరమాత్మ స్వరూపంబులే కాదు. అను ననుమానంబునకుఁ
బ్రత్యుత్తరంబు.

శ్లో॥ అఖిండా నందరూపస్య, తస్యానందలవాశ్రితాః ।

బ్రహ్మద్వాస్తారతమ్యేన, భవన్త్యా నందినోలవాః ॥

కం॥ అవికలసుఖ రూపుండయి ।

హవణిలు నయ్యాత్ము నెలమియందు నజాదుల్ ।

లవమొంది తరతమా ప్తిని ।

సపరిల్లెద రల్పులగుచు సమ్మోదమునన్ ॥

59

టీక. అవికల సుఖరూపుండు + అయి = అఖిండా
నంద రూపుండై, హవణిలు = ఒప్పునట్టి, ఆ, ఆత్ము = పర
మాత్ముని యొక్క, ఎలమియందు = ఆనందమునందు, అజ +
ఆదుల్ = బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు మొదలయిన వారు,
లవము + ఒంది = ఒకకణమాత్రముగా పొంది, సమ్మోద
మునన్ = (ఆ) ఆనందములో తరతమ + ఆ ప్తిన్ - తక్కువ
ఎక్కువ అనురీతులను చెందుటచేతను, అల్పులు + అగు
చున్ = చిన్నవారగుచు, సపరిల్లెదరు = పొసఁగెదరు.

తా. మృత్యుణంబు నందును హిమాలయమానందును
ఉండు మట్టియను వస్తువుకై యయినను పరిమాణభేదము

న్నది. ఆరీతిగానే బ్రహ్మవిష్ణు ముఖ్యములయిన సమస్తభూతంబులును భిన్నభిన్నానందంబుల నొందిన యల్పులగుటంజేసి వారియానందంబు లాత్మస్వరూపాఖండానందంబుతో సమంబులు కావు.

అవతారిక. ఆత్మేతరస్వరూపంబులయిన శరీరాదుల యందు నెచ్చయిన ప్రీతియును నాత్మయందు తక్కువయయిన ప్రీతియును నుండఁగా నాత్మ ప్రీతిస్థానం బేరీతిగాఁ గాఁగలడను ననుమానంబునకు సమాధానంబు.

శ్లో॥ తద్యుక్తమఖిలం వస్తు, వ్యవహరశ్చిదన్వితః ।

తస్మాత్సర్వగతం బ్రహ్మ, క్షీరేసర్పిరి వాఖిలే ॥

కం॥ తదుపాహితంబయి నిఖిల ।

పదార్థములు నెల్లక్రియలు ప్రజ్ఞాన్వితమై

పొదలుటచే నతఁ డంతటఁ ।

బొదివి పయోమిళితఘృతము పోలఁ దనర్చున్ ॥

60

టీక. నిఖిలపదార్థములును = పంచభూతాది సమస్త వస్తువులును, ఎల్లక్రియలును = అన్ని పనులును, తత్ + ఉపాహితంబు + అయి = ఆయాత్మునిచేతనొప్పఁబడి, ప్రజ్ఞా + అన్వితమై = తెల్వితోఁగూడినరీతిని. పొదలుటచే, అతఁడు = ఆపరమాత్ముఁడు, అంతటను, బొదివి = వ్యాపించి (ఒప్పి), పయః + మిళితఘృతముపోలెన్ = పాలలోఁగలసిన నేయి వలె, తనర్చున్ = ఒప్పును.

తా. పాలయందంతటను సత్పదార్థంబయిన నేయి వ్యాపించియుండుటవల్ల అది మనకు నిష్ఠముగా నుండును.

అందుండి నేయి చిలికికై కొనఁబడినచో ఆ నేయి మనకు మిక్కిలి ప్రేమపాత్రమగును. ఆరీతిగానే శరీరములు ఇంద్రియములు మొదలయినవి పరమాత్మతో జేరియుండినందున మనకుఁ బ్రీతి పాత్రము లగుచున్నవి. కాని మహావాక్యానుభవ ప్రకారవిచారణమునంజేసి పరమాత్మయే ప్రీతిపాత్రవస్తువని తెలియనగును.

(ఉపమానాలంకారము)

అవతారిక. ఆత్మయొక్క సర్వవ్యాపకత్వము నిర్ణయంబగుటకుఁ గాను శరీరేంద్రియాది నిషేధమునంజేసి శేషించినరూపే యాత్మయని సమాధాన మేర్పడుచున్నది.

శ్లో॥ అన ణ్వస్థూల మహ్రస్వ, మదీర్ఘమజ మవ్యయమ్ ।
అరూపగుణవర్ణాఖ్యం, తద్బ్రహ్మైత్యవధారయేత్ ॥

కం॥ తనువును బీనము హ్రస్వం ।

బునుదీర్ఘముఁగాక రూపు పుట్టువు వర్ణం

బును గుణము పేరు వారయక ।

సనాతనంబగునదియె లనద్బ్రహ్మ మగున్ ॥

61 ✓

టీక. తనువును = సూక్ష్మంబును, బీనమున్ = లావయినదియును, హ్రస్వంబును = పొట్టిదియును, దీర్ఘమున్ = పొడవుదియును, కాక, రూపును పుట్టువును వర్ణంబును గుణమును పేరును, వారయక = లేక, సనాతనంబు = ఎల్లప్పుడును ఉండునది, అగునదియే, లనద్బ్రహ్మము = పరబ్రహ్మము, అగును. (తాత్పర్యము సులభము.)

అవతారిక. బ్రహ్మజ్ఞానము బలపడుపొంటె బ్రహ్మ
స్వరూపంబింకను మూఁడు శ్లోకంబులతో శ్రీవారిచేఁ దెలియ
జేయఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ యజ్ఞసా భాసతేఽర్కాది, భాస్యై ర్యస్తు న భాసతే ।

యేనస్వమిదంభాతి, తద్భ్రహ్మైత్యవధారయేత్ ॥ ✓

కం॥ ఏజిగి చే రవ్యాదులు

రాజిలైద, రెట్టి దీప్తి రవ్యాదులచే ।

రాజిల్లదెద్ది, దేనను ।

నీజగమెల్లఁ బొలుచునదియె తురీయమగున్ ॥

62

టీక. ఏజిగిచేత్ = ఏకాంతిచేత, రవి + ఆదులు = సూర్యుఁడు
మొదలయినవారు, రాజిలైదరు = ప్రకాశింతురో, ఎట్టి
దీప్తి = ఎట్టికాంతితోడను, రవి + ఆదులచేత్ + సూర్యుడు
మొదలయిన వారిచేతను, ఎద్ది = ఏది, రాజిల్లదు = ప్రకాశిం
పదో, దేనను = దేనినుండి, ఈ జగమెల్లను, పొల్పున్ =
ఓప్పునో, అదియె, తురీయము = బ్రహ్మము, అగును.

తా దేనంజేసి సూర్యచంద్రాదులకుఁ గాంతి కల్గునో,
సూర్య చంద్రాదులవల్ల దేనికి నెట్టి కాంతి యును గల్గదో, దేని
వలననే ఈవిశ్వంబు బ్రవర్తిల్లుచున్నదో, అదియే పరమాత్మ
యగునని భావము.

శ్లో॥ స్వయమంతర్బహి ర్వాప్య, భాసయ న్నఖిలంజగత్ ।

బ్రహ్మప్రకాశతే వహ్ని, ప్రతప్తాయససింధవత్ ॥

కం॥ తప్తమగు నినుపముద్దను

సప్తార్చికరణి సమస్త జగములవెలిలో ।

వ్యాప్తమగుచు బ్రహ్మమునిజ

దీప్తిని నజ్జగములెల్లఁ దేల్చి వెలుంగున్ ॥

63

టీక. తప్తము అగు = కాంచబడినదగు, ఇనుపముద్దను (లో), సప్త+అచ్చికరణి = అగ్నింబలె, సమస్తజగముల (యొక్క), వెలి = బయటను, లో (పలను), వ్యాప్తము = వ్యాపించి నది, అగుచున్, బ్రహ్మము, నిజదీప్తిని = తనకాంతిలో, ఆజగములెల్ల = ఆలోకముల నన్నింటిని, తేల్చి, వెలుంగును.

తా. అగ్నితప్తంబయిన యాయనగోళంబునందలి యగ్నియన్న భాగంబునకును ఎట్లు వ్యాపించి వెల్లుచుండునో ఆరీతిగానే పరమాత్ముఁ డీలోకంబులయొక్క బయటను లోపలను నిండుకొన్న వాడై తానును వెలుంగుచుండును.

(ఉపమానాలంకారము)

అవతారిక. బ్రహ్మాతర వస్తు వసత్తని సోదాహరణంబుగా శ్రీవారిచేఁ దెల్పుఁబడియెడిది.

శ్లో॥ జగద్విలక్షణం బ్రహ్మ, బ్రహ్మణోఽన్యన్న కించన ।

బ్రహ్మన్యదాభితిచేన్నిధ్యా, యథామరుమరీచికా ॥

కం॥ జగమాత్తకంటె భిన్నం ।

బగునయ్యత్త సును నన్య మణు వంతయిన ।

స్నేగడదు నెగడినచోమరు ।

మృగత్పష్టలతీరున నది మిథ్యయైతెలియన్ ॥

64 ✓

టీక. జగము, ఆత్మకంటె, భిన్నంబు = ప్రత్యేకంబయినది, అగును, ఆయాత్మకు, అన్యంబు = ప్రత్యేకంబయి

నది, అణువంత అయినా = నలకయంత యయినను, నెగ
డదు = ఒప్పదు, నెగిడినచో = ఒక వేళనట్లు ఉండినచో, అది
తెలియక = విచారించినచో, మరు మృగతృప్తల తీక్షణత =
ఎండమావుల రీతిగా, మిథ్యయే = అసత్యమే.

తా. ఎండవేళను జేవిటి నేలను జూచినచో నక్కడ
నీళ్లుండినట్లు తోచును కాని అక్కడనిజముగా నీరుండదు
కదా? ఎండయేకదా యుండునది! ఆరీతిగానే ఈ జగత్తుంత
యును ఆత్మకాయను, అందు ఆయాధారవస్తువయిన
యాత్మతప్ప వేఱువస్తువును ఉండనందున ఆత్మేతరంబుగా
గాన్పించునట్టి యీజగంబు మిథ్యయని వేదాంతోక్తులతో
విచారించి తెలిసికొనవలయును.

(ఉపమానాలంకారము)

అవతారిక. ఈయర్థ మే దార్ధ్యముకొఱకు మరలఁ
జెప్పఁబడు చున్నది.

శ్లో॥ దృశ్యతేశ్రూయతేయద్యత్, బ్రహ్మణోన్యన్నతద్భవేత్ ।

తత్త్వజ్ఞానాద్భతద్భిన్న, సచ్చిదానంద మశ్యయమ్ ॥

కం॥ ఎవిశ్రుతమును దృష్టము నగు ।

నవియును దత్త్వపతిని నరయఁగగనచ్చినో

దవిశుద్ధైక పరబ్ర

హ్మవిధంబు వహించుఁ బోలవని యన్యంబై ॥

టీ. ఎవి, శ్రుతమాను-వినఁబడి (నవియును), దృష్టమున్ = కనఁబడి (నవియును), అగున్ = అగునో, అవియును-అవికూడను, తత్త్వమతిని=విచారణవలన నేర్పడిన తెలివితో, ఆరయఁగన్ = విచారించిన యెడల, సత్ + చిత్ + మోదవిశుద్ధ + ఏకవిధంబున్ = సచ్చిదానందమయమును నిర్మలమును ఏకంబును నయిన బ్రహ్మస్వరూపంబును, వహించున్ = చెందును, అవి, అన్యంబై = ఇంకొక రీతియై, పోలవు-తోఁపవు.

శ్రీ దో. వేం. గుప్తగారి పాఠాంతర పద్యము.

కం॥ ఎదియెది వినఁబడుఁ గనఁబడు ।

నదియెల్లన్ బ్రహ్మమునకు నన్యముగా-ద ।

య్యది తత్త్వజ్ఞానమునన్ ।

బాదలెడు సచ్చిన్మదముగఁ బొరి నద్వయమై ॥ ✓

టీ॥ ఎది యెది, వినఁబడు(నో), కనఁబడు(నో), అదియెల్ల ను, బ్రహ్మమునకు, అన్యము కాదు, అయ్యది-అది, పొరిన్ = బాగుగా తత్త్వజ్ఞానమునన్ = విచారణవలసి నిజమయిన తెలివిన జేసి, సత్ + చిత్ + మయముదముగన్ = సచ్చిదానందరూపము గలదిగాను, అద్వయము + ఐతనకు వేఱులేనిది గానినిగాను, పాదలెడిన్ = ఒప్పును.

తా॥ ఏది యేది కనఁబడినను వినఁబడినను అదియుంతయును బ్రహ్మంబేకాని యన్యంబుకాదు. తత్త్వజ్ఞానంబునంజేసి విచారించినచో నదియుంతయును సచ్చిదానందమయంబును

నద్వితీయంబును నగు పరమాత్మ యని తోచఁగలదని మోక్షాభిలాషి యెఱుంగవలయును.

అవతారిక:-బ్రహ్మము సర్వవ్యాపి యయినప్పుడు జ్ఞాననేత్రంబునకే యేల కనుపడవలయును. అజ్ఞాననయనంబునకేల కన్నడఁగూడ దను ననుమానంబునకు సోదాహరణంబయిన సమాధానము.

శ్లో॥ సర్వగం సచ్చిదాత్మానం, జ్ఞానచక్షుర్నిరీక్షతే ।
అజ్ఞాన చక్షుర్నక్షేత, భాస్వంతం భాసు మంధకత్ ॥

కం॥ జ్ఞానేక్షణుండు సత్య ।
జ్ఞానానంద స్వరూపు సర్వగుఁ గను న ।
జ్ఞానేక్షణుండు విలస ।
దాభినుని నంధుండువోలె దర్శింపఁ దొగి ॥

టీక. జ్ఞాన + ఈక్షణుండు = తెల్వీయే కన్నుగాఁగలవాఁడు, సత్య = జ్ఞాన + ఆనందస్వరూపుఁ = సచ్చిదానంద స్వరూపుండును, సర్వగుఁ = అంతటను ఉండువాఁడు (అయిన పరమాత్మను), కనుఁ = చూచును, అజ్ఞాన + ఈక్షణుండు = తెల్వికన్ను లేనివాఁడు, అంధుండు = గ్రుడ్డివాఁడు! విలసదాభినునిబోలె=వ్రకాశించు సూర్యుని(చూడఁజేలని) రీతిగా, (పరమాత్మను) దర్శింపఁడు = చూడఁడు.

శ్రీ దో. వేం. గు. గారి పాఠాం. పద్యము.

కం॥ జ్ఞాననయనుండు సర్వగు ।
నానంద సదాత్ముఁ గాంచే నగు-భాస్వంతుఁ ।

భానుం జీఁకు కనుగొనమి ।

యైన ట్లజ్ఞాన చక్షువాత్మకనడటుల్ ॥

టీక. జ్ఞాననయనుండు = జ్ఞానమయంబయిన చూపు
గలవాఁడు, సర్వగుణ్ = సర్వవ్యాపియును, ఆనందసత్ +
ఆత్ము = సచ్చిదానంద మయిండునైన యాత్మునిని, కాంచున్
+ అగున్ = చూచుటకు వీలగును, చీఁకు = గ్రుడ్డివాఁడు,
భాస్వంతున్ = ప్రకాశించు వాఁడయిన, భానునిన్ = సూర్యు
నిని, కనుఁగొనమి = చూడలేకుండుట, ఐనట్లుగా, అజ్ఞాన చక్షువు
= జ్ఞానమయముకాని చూపుగలవాఁడు, అటున్ = జ్ఞాననయ
నుండు చూచినరీతిగా, ఆత్మున్ = పరమాత్మునిని, కనఁడు =
చూడఁడు.

తా. జ్ఞానంబయిన చూపుగల వానికే సర్వవ్యాపియును
నచ్చిదానందమయిండును నయిన పరమాత్మునిం గనుంగొన
వీలగును. గ్రుడ్డివాఁడు ప్రకాశమానంబుగా సూర్యుండు
వెలుంగుచున్నప్పటికిని అతనిని జూడఁజాలని యట్లు అజ్ఞాన
నయనుండు పరమాత్మునిని గాంచుటకు వీ ల్గదు. శ్రవణాదుల
వలన విచారణము గావించి యెఱుకఁ జెందినవాఁడు జ్ఞాని.
శరీరేంద్రియములు మొదలయిన వానిని ఆత్మగా భ్రమించిన
వాఁడు అజ్ఞాని. జ్ఞానికే బరమాత్ముఁడు కన్పట్టును. అజ్ఞాని
కాంచేలేనంతలో పరమాత్ముఁడు లేడనఁదగునా ?

(పయి రెండు శ్లోకములకుఁ దెలుఁగు పద్యములు
దోమా-వేంకటస్వామి గుప్తగారిచే పాఠాంతరములుగా రచి
యింపఁబడినవి).

అవతారిక. ఆత్మానుభవం బుండినప్పటికిని శ్రవణ మన నాద్యభ్యాసములేనిచో స్పల్పముగా తెల్వి దప్పును గనుక శ్రవణ మననాదులను తప్పక చేయుచుండ వలయు నని సోదాహరణంబుగా శ్రీమదాచార్యుల వారు తెల్పుచున్నారు.

శ్లో॥ శ్రవణాదిభిరుద్దీప్త, జ్ఞానాగ్ని పరితాపితః ।

జీవ స్సర్వ మలాన్మృక్తః, స్వర్ణవ ద్ద్యోత తే స్వయమ్॥

కం॥ శ్రవణాదుల సుజ్జ్వలమగు ।

నవగతి యను వహ్నిఁ దప్తుఁడగు కూటస్థం ।

డు విశిష్టమలచ్యుతుఁడై ।

సువర్ణ ముకరణిఁ దనంత శోభాఘృణుఁడగున్ ॥

శ్రవణ + ఆదులన్ = శ్రవణము మననము మొదల
యినవానిచేత, ఉజ్జ్వలము + అగు = ప్రకాశించునదగు,
అవగతి = జ్ఞానము, అను, వహ్నిన్ = అగ్నియందు, తప్తుఁడు =
(కాంచేబడినవాఁడు, అగు, కూటస్థుఁడు = ప్రత్యేకాత్మ-జీవుఁడు)
విశిష్టమలచ్యుతుఁడు + ఐ = సమస్తమయిన దొనఁగుచే విడువఁ
బడినవాఁడు + ఐ, సువర్ణ ముకరణి = బంగారువలె, తనంతన్ =
తనయంతటనే, శోభా + ఆఘృణుఁడు + అగున్ = కాంతిగల
వాఁడు అగును.

తా. బంగారును. ఇతర లోహములయొక్క మాలి
న్యము క్రమింపవచ్చు డగ్ని సంస్కారంబున నక్కాంచనము
యొక్క మాలిన్యంబంతయును. తొలంగిపోయి బంగారు
స్వయముగాఁ బ్రకాశించురీతిగా పరబ్రహ్మ స్వరూపుండయిన

జీవుని శ్రవణాదులవలన సంసార సంబంధాజ్ఞానము తొలగి
జ్ఞానమయంబయిన స్వయంప్రకాశము చెలంగును.

(రూపకాలంకారము)

అవతారిక. ఈ రీతిని పరిశుద్ధినొందిన ప్రత్యగాత్ముండు
బ్రహ్మస్వరూపాంతఃకరణ ప్రతిబింబితుండై తనను జెందియుండు
నజ్ఞానంబును వినాశంబునొందించుకొని సూర్యునివలె నన్నిం
టిని బ్రకాశము నొందిపుచుఁ దాను బ్రకాశించు నని శ్రీ
జగద్గురుపులనారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ హృదాకా, శోధితో హ్యత్యా బోధభాసు స్తమాఽపకృత్ ।

సర్వవ్యాపీ సర్వధారీ, భాతిసర్వం ప్రకాశతే ॥

కం॥ హృదయాంబర జనితుండును ।

విదళితతమసుండు సర్వవిస్తృతి భరణా ।

స్పదుడగు నప్సరమాత్ముండు ।

చిదర్కుండైతేజరిలు విశిష్టమువెలయన్ ॥

టీక, హృదయ + అంబర జనితుండును = హృద
యంబు అను నాకనంబునుండి యేర్పడినవాడును, విదళిత
తమసుండు = నశింపజేయఁబడిన అజ్ఞానము (చీకటి) గల
వాడును, సర్వవిస్తృతిభరణ + ఆస్పదుండు = అంతటను
వ్యాపించుట- అన్నింటిని భరించుట అను నర్హతలు కల
వాడును, అగు, ఆ, పరమాత్ముండు, చిత్ + అర్కుండై = జ్ఞాన
సూర్యుండై, విశిష్టము = సమస్తమును, వెలయన్ = బిప్పుగా,
తేజరిలున్ = ప్రకాశించును.

తా. ఏరీతిగా నూర్యుడు ఆకాశమునందలి చీకటిని
 ఖోగొట్టి వ్యాపించి తనకుదాఁ బ్రకాశింపుచు నన్నింటిని
 వెలుంగజేయు తెలుగున అంతఃకరుణంబునందు అఖండాకార
 కృతి రూపంబుతో నుదయించి పరమాత్ముడు తనకుదాఁ
 బ్రకాశింపుచు నన్నింటిని దనయందే ప్రకాశింపజేయు నఖం
 డానందమయుండై వెలుంగును.

అవతారిక. తెల్విలేనప్పుడు చేసిన పాపంబులు పోవు
 టకు తప్పక తీర్థయాత్రలు మొదలయినవి చేయవలయు నను
 ననుమానంబునకు నాత్మ తీర్థస్నానంబు గావించువారి కే
 పాపంబులు నేమాత్రమును దాఁకవు గనుక వారికి నేకర్థంబు
 తోను ననవసరంబని శ్రీవారు ఆనతి యిచ్చుచున్నారు.

శ్లో॥ దిగ్దేశకాలాద్య నపేక్ష్యసర్వగం ।

శీతాదిహృన్నిత్య సుఖం నిరంజనం ।

యస్సాన్వితృ తీర్థంభజతే వినిష్క్రియః ।

స సర్వవి త్సర్వగతోఽమృతోభవేత్ ॥

కం॥ నిరతసుఖ నిరంజన సు ।

స్థిరదివ్యము కాలదేశదిక్పముఖ నిమి ।

త్తరహితము కై త్యాద్య ప ।

హరణమునై స్వాత్మతీర్థ మఖిలమయమగున్ ॥

ii కం॥ త తీర్థరాజనేన ౨౨ ।

యత్తుండయి వినిష్క్రియుండగు నాతడు నిహతో ।

త్పత్తిలయుడు సర్వమయుడు ।

విత్తాఖిలవిషయం డగుచు బెంపు పపించున్ ॥

టీక. (i) నిరతసుఖ = అంతులేని సౌఖ్యముగలదియును, నిరంజన = చేమూరు (చేరిక) లేనిదియును, సుస్థిరదివ్యము - ఎడతెగక బాగుగా నుండునదియును, కాల = అగ్గోదయాది కాలభేదమును, దేశ = పుణ్యక్షేత్రాది దేశభేదమును, దిక్ + ప్రముఖ నిమిత్తరహితము = ఉత్తరము మొదలయిన దిక్కుల భేదమును మొదలయినవి లేనిదియును, శైత్య+ఆది+అపహర రణము=జలుబుమొదలయినదానిని బో.గొట్టునది(స్నానములు ఒక్కొక్కప్పుడు జలుబును గల్గించును) యును (అనగా చేలి వేడిమి మొదలుగాఁ గల ద్వంద్వములకు మించే జేయునది యును)వి, స్వ + ఆత్మతీర్థము = తాను అనుతీర్థము, అఖిలమయము + అగుణ = అంతటను నిడునదియగును. (ii)తత్ + తీర్థరాజ = శ్రేష్ఠమయిన యా తీర్థముయొక్క, సేవా + ఆయత్తుడు = సేవకు సిద్ధపడి, వినిష్క్రియుడు+అగు = నైష్కర్మ్యము నొందునట్టి, ఆతడు, నిహత+ఉత్పత్తిలయుడు = జననమరణములు లేనివాడును, సర్వమయుడును - అన్నియును నగు వాడును, విత్త + అఖిలవిషయుడును=అన్నింటిని జేందినవాడును, అగుచుణ = అయి, పెంపువహించుణ = ప్రకాశించును.

శ్రీ దో. వేం. గుప్తగారి పాఠాంతరపద్యము. ✓

గీ॥ పంచపాది అలరు ద్దేశకాలామలాసపడక ।

సారిదిశితాదిహర నిత్యసుఖము నాత్మ ।

తీర్థము నిరంజనముఁ గర్మతెరువు వోని ।

యేడు కొలుచు-వాడభిలంబు నెఱుఁగు-నెల్ల ।

యెడలనుండును-నుండుదా నెల్లయపుడు ॥

టీక. అలరు = ఒప్పునట్టి, దిక్ + దేశ + కాల + ఆదులు
 = దిక్కులు దేశము కాలము మొదలయిన వానిని గూర్చి,
 ఆనపడక = కోర్కెనొందక, సారిదిక్ = బాగుగా, శీత + ఆది
 హర = చేలి మొదలయిన వానిని (ద్వంద్వములను) హరించు
 నదయిన, నిత్యనుఖమును = ఎడతెగని సౌఖ్య స్వరూప
 మయిన, నిరంజనమున్ = నుఖదుఃఖముల యొక్క సంబంధము
 (అంటుబడి) లేనిది (అగు), ఆత్మతీర్థమున్ = పరమాత్మ
 అను తీర్థమును, కర్త (యొక్క), తెరువు = మార్గము(లో),
 పోని, ఏడు = ఎవడు, కొల్చు(నో), వాడు, అఖిలంబును =
 సమస్తమును, ఎఱుఁగును = తెలియును, ఎల్లయెడలను నిం
 డును, ఎల్ల యపుడును ఉండును.

తా. చర్మచక్షువునకుఁ దెలియునట్టి యుత్తరము తూర్పు
 మొదలయిన దెసలును బదరి మొదలయిన ప్రదేశములును
 అర్థ సూర్యోదయము మొదలయిన కాలములును అనువానిని
 గమనించి స్నానంబు గావించినంత ఫలానుభవంబ
 యిన పిమ్మట మరల జన్తింపవలసియుండును. ఆత్మ తీర్థమునకు
 దిగ్దేశ కాలాదిభేదంబులులేవు. పరిపూర్ణంబయినది. దుఃఖము
 లేనిది. నిత్యస్వరూపంబయినది. జననమరణదుఃఖ నివారణము
 చేయునది. కాబట్టి యీ తీర్థంబును బాహ్య తీర్థంబులతోఁ
 బోల్పరాదు. కాబట్టి యీ గ్రంథముయొక్క భావంబును
 బాగుగా నెఱింగినవాడు, ఆత్మ తీర్థముమునందు స్నానంబు గా
 వించి పుణ్యకాపంబులులేక జననమరణ దూరుండై కర్మము
 లేనివాడై ద్వంద్వాతీతుడై సత్యానందమయుండై అంత
 టను నింసినవాడై యుండును.

అనుబంధము.

పంచీకరణ వివరణము.

(12-వ, శ్లోకము వివరణమునకు ననుబంధము.)

పంచీకరణంబు:— పంచభూతంబులయిన పృథివ్యప్తే జోవాయ్యాకాశంబులలో నొక్కొక్కదానిని గైకొని దానిని మరల నైదయిదు భాగంబులు గావించిన పిమ్మట మరల నేకీ భవింపఁజేయుట.

పరస్పరంబును గలుపు పద్ధతి.

పంచభూతములలోఁ నొక్కొక్కదానిని ప్రారంభము నందు 2 భాగంబులు చేయునది. ఆ రెండు భాగములలో ఒక భాగమును ప్రత్యేకముగానుంచి రెండవదానిని 4 భాగములు గావించునది. అట్లు భాగించిన 4 భాగములను ప్రత్యేకముగా నుంచిన యితర భూతములయొక్క భాగంబులతోఁ జేర్చుటం జేసి పంచీకరణంబేర్పడుచున్నది.

ఉదాహరణము:— తొలిభూతము పృథివి. దానిని 2 భాగములుచేసి యొకభాగమును ప్రత్యేకంబుగా నుంచి 2-వ భాగమును 4 భాగములు గావించి ఆ 4 భాగములను ప్రత్యేకంబుగా నుంచిన పృథ్వీ భాగంబుతోఁ జేర్చక అప్తే జోవాయ్యాకాశంబులనఁబడునట్టి మిగిలిన 4 మహాభూతముల యొక్క నాలుగేసిగా విభజింపఁబడిన భాగంబులతోఁ జేర్చ వలయును, ఇదేపద్ధతిగా గ్రహింపవలయును.

పయినఁ జెప్పినరీతిని జేర్చుటవల్లఁ గల్గునట్టి మనస్సు మున్నగువానియొక్క పేళ్లను తెల్లముగాఁ దెల్పుట కిక్కడ నొక పటము వ్రాయఁబడుచున్నది.

	స్థూలపంచీకరణము				
	ఆత్మ				
ఆ.	(ఆకాశము) అంతఃకరణము	మనస్సు	బుద్ధి	చిత్తము	అహంకారము
వా.	సమాన వాయువు	(వాయువు) వానము	ఉదానము	ప్రాణ వాయువు	అపానము
తే.	శ్రోత్రము	త్వక్	(తేజస్సు) చక్షుస్సు	రసన	స్పృహము
అప్.	శబ్దము	స్పర్శము	రూపము	రసము (జలము)	గంధము
పృ.	వాక్కు	పాణి	పాదము	ఉపస్థము	వాయువు (పుష్పి)
	ఆకా.	వాయు.	తేజో.	అప్.	పృథివి.

ఆకాశము.

దీనిని 4 భాగములుగాఁ జేసి వానితో ఇతర భూతభాగములు చేర్చుటఁ జేసి యేర్పడు తత్త్వములు.

(1) 4 గా భాగింపఁబడిన ఆకాశభాగము ఒకదానితో 4 గా భాగింపఁబడిన పృథివీభాగము చేరుటచే = అహంకారము పుట్టినది.

(2) అట్టి ఆకాశభాగము + అట్టి జలభాగము = చిత్తము.

(3) —డి— + అట్టి తేజోభాగము = బుద్ధి.

(4) —డి— + అట్టి వాయుభాగము = మనస్సు.

4 గా భాగింపబడని సగము ఆకాశము అంతఃకరణము.

వాయువు-వాయువులు.

వాయుభాగములు 4 టిలో ఒకటి + పృథివి 4 భాగములలో 1 = అపానము.

—డి— + ఆప్ ప్రాణవాయువు.

—డి— + తేజస్సు = ఉదానము.

—డి— + ఆకాశము = సమానము

విభజింపబడని సగము వాయువు వ్యానము.

తేజస్సు (అగ్ని) (జ్ఞానేంద్రియములు)

అగ్ని 4 వభా. + పృథ్వీభా. = ఘ్రాణము

—డి— + ఆప్ ... = రసన

—డి— + వాయు ... = త్వక్

—డి— ఆకాశ ... = శ్రోత్రము

విభజింపబడని $\frac{1}{2}$ తేజస్సుభా. చక్షుస్సు.

జలము (అప్) (విషయములు) ఆప్ భా:-

భా + పృథ్వీభా. = గంధము.

—డి— + తేజోభాగము = రూపము.

—డి— + వాయు = స్పర్శము.

—డి— + ఆకాశ్ = శబ్దము.
భాగింపని జలార్ధాంశము రసము.

పృథివి (కర్ణేంద్రియములు)

పృథ్వి భా + జల భా = ఉపస్థ.

—డి— + తేజో భా. = పాదము.

—డి— + వాయు భా = వాణి.

—డి— + ఆకాశ భా = వాక్కు.

భాగింపని పృథివి అర్ధాంశము = వాయువు.

పంచీకరణముల కలగలపు.

పృథివీకదంబము—అహంకా. అపాన. ఘ్రాణేంద్రి.
గంధము. పాప్యింద్రియము.

అప్ = చిత్తము. ప్రాణవా. రసనేంద్రి. రస.
ఉపస్థ.

తేజస్సు... = బుద్ధి. ఉదానవా. చక్షురిం. రూప.
పాదము.

వాయు... = మనస్సు - వ్యానవా. త్వగింద్రి. స్పర్శ
ము. వాణి.

ఆకాశ ... = అంతఃకరణము. సమానవా. శ్రోత్రేంద్రి.
శబ్దము. వాక్కు.

ఇయ్యది పంచీకరణ వివరణము.

పంచీకరణ నిరూపణ పటము.

	పృథ్వీభాగము.	అప్పుభాగము.	తేజోభాగము.	వాయుభాగము.	ఆకాశభాగము.
పృథ్వీభాగములు.	$\frac{1}{8} పృ =$ పాయిర్దియము	$\frac{1}{8} పృ + అప్పు =$ ఉపసేంద్రియము	$\frac{1}{8} పృ + \frac{1}{8} తే =$ పాదేంద్రియము	$\frac{1}{8} పృ + \frac{1}{8} వా =$ పాణీంద్రియము	$\frac{1}{8} పృ + \frac{1}{8} ఆ =$ వాగింద్రియము
అప్పుభాగములు.	$\frac{1}{8} అప్పు + \frac{1}{8} పృ =$ గంధము	$\frac{1}{8} ఆ =$ రసము	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} తే =$ రూపము	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} వా =$ స్పర్శము	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} ఆ =$ శబ్దము
తేజోభాగములు.	$\frac{1}{8} తే + \frac{1}{8} పృ =$ ఘ్రాణేంద్రియము	$\frac{1}{8} తే + \frac{1}{8} ఆ =$ రసనేంద్రియము	$\frac{1}{8} తే =$ చక్షురింద్రియము	$\frac{1}{8} తే + \frac{1}{8} వా =$ త్యగింద్రియము	$\frac{1}{8} తే + \frac{1}{8} ఆ =$ శ్రోతేంద్రియము
వాయుభాగములు.	$\frac{1}{8} వా + \frac{1}{8} పృ =$ అస్పానవాయువు	$\frac{1}{8} వా + \frac{1}{8} ఆ =$ ప్రాణవాయువు	$\frac{1}{8} వా + \frac{1}{8} తే =$ ఉదానవాయువు	$\frac{1}{8} వా =$ వ్యానవాయువు	$\frac{1}{8} వా + \frac{1}{8} ఆ =$ సమానవాయువు
ఆకాశభాగములు.	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} పృ =$ అహంకారము	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} ఆ =$ చిత్తము	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} తే =$ బుద్ధి	$\frac{1}{8} ఆ + \frac{1}{8} వా =$ మనస్సు	$\frac{1}{8} ఆ =$ అంతఃకరణము

ఆయా ఖూతభాగములు ఇతర ఖూతభాగములతో చేరునప్పడు $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$ భాగములు చేరును. ఈ రీతిగా ప్రతి ఖూతముయొక్క $\frac{1}{8}$ భాగములు నాలుగే యితర ఖూతభాగములతో చేరును. మిగిలిన $\frac{1}{8}$ భాగములు ఇతర ఖూతభాగములతో చేరవు. ఆ రీతి పయిని పటమువల్ల తెలియ నగును.

ఈ పుస్తకములు వలయువా రీ దిగువ అడ్రసుకు
వ్రాయవలయును.

(1) జె. కృష్ణరావుగారు, బి.యె. బి.యల్. (వక్కీలు)
చిత్తూరు.

(2) విద్వాన్. టి. ఆర్కుగం పిల్లైగారు, పంశితులు.
ముత్యాలుపేట హైస్కూలు, మదరాసు. జి. టి.

(3) శ్రీ కవిభూషణ శతావధాని, విద్వాన్, దోమా.
వెంకటస్వామి గుప్తగారు. 35-37 తంబుచెట్టివీధి . మద్రాసు.
